

Plan upravljanja Parkom prirode
„Žumberak - Samoborsko gorje“

Veljača, 2017.

Organizacija i sudionici

NOSITELJ IZRADE

Javna ustanova „Park prirode Žumberak - Samoborsko gorje“
Slani Dol 1, 10430 Samobor
www.pp-zumberak-samoborsko-gorje.hr

IZRAĐIVAČI

Javna ustanova „Park prirode Žumberak - Samoborsko gorje“:

Kristijan Brkić, ravnatelj
Lovorka Jakopec, viša stručna savjetnica
Stjepan Gregorić, viši stručni savjetnik
Katarina Husnjak Malovec, viša stručna savjetnica
Dubravka Kranjčević, voditeljica eko-centra Budinjak
Damir Otmačić, glavni čuvar prirode
Slavko Struna, čuvar prirode I. vrste
Nikica Radić, čuvar prirode II. vrste
Goran Grdinić, čuvar prirode III. vrste
Matija Franković, ravnatelj (2001. - 2008.)
Lidija Bertović, ravnateljica (2009. - 2012.)
Biljana Janev Hutinec, stručna voditeljica (2001. - 2006.)
Krešimir Vrbanac, stručni voditelj (2006. - 2009.)
Morena Želja Želle, voditeljica eko-centra Budinjak (2003. - 2014.)
Tatjana Vujnović, stručna savjetnica (2002. - 2014.)
Biljana Lihtenvalner, stručna suradnica (2002. - 2006.)
Vesna Zlatar, stručna suradnica (2006. - 2007.)
Zrinka Mesić, stručna suradnica (2002. - 2006.)
Iva Antolić, voditeljica eko-centra Slani Dol (2002. - 2009.)
Ivana Ilijaš, stručna suradnica (2006. - 2007.)
Dušan Horvat †, voditelj radionice (2002. - 2007.)

SURADNICI

djelatnici Ministarstva zaštite okoliša i energetike
djelatnici Hrvatske agencije za okoliš i prirodu

1	Uvod i kontekst.....	6
1.1	Kratak opis plana	6
1.2	Cilj i kategorija zaštićenog područja	7
1.3	Zakonska osnova zaštićenog područja i plana upravljanja.....	7
1.4	Procedure izmjena plana upravljanja	8
2	Opis područja	9
2.1	Opći podaci.....	9
2.1.1	Smještaj, granice, prilazi i ulazi.....	9
2.1.2	Struktura namjene površina, vlasništvo i prava na korištenje zemljišta	9
2.1.3	Ustrojstvo Javne ustanove i infrastruktura	10
2.1.4	Karte i snimke područja	11
2.1.5	Ostali mehanizmi zaštite prirodnih vrijednosti i kulturnih dobara.....	11
2.2	Fizički okoliš.....	13
2.2.1	Geologija.....	13
2.2.2	Geomorfologija.....	14
2.2.3	Hidrologija	14
2.2.4	Klima	15
2.2.5	Vrste tla	15
2.3	Bioraznolikost i krajobrazna raznolikost.....	16
2.3.1	Flora i biljne zajednice	16
2.3.2	Gljive.....	17
2.3.3	Fauna	17
2.3.4	Staništa i ekosustavi	18
2.3.5	Krajobraz.....	20
2.4	Socio-ekonomske i kulturne značajke	20
2.4.1	Povijesne značajke.....	20
2.4.2	Korištenje područja u prošlosti	22
2.5	Sadašnje značajke.....	23
2.5.1	Lokalna zajednica	23
2.5.2	Drugi korisnici prostora	24

2.5.3	Sadašnje korištenje prostora.....	24
2.5.4	Turizam i rekreacija	25
2.6	Proces sudjelovanja korisnika prostora.....	26
2.7	Istaknute vrijednosti područja	27
2.8	Zapažene promjene u posljednjih dvadeset godina.....	28
2.9	Problemi sadašnjice – prijetnje za budućnost.....	28
2.10	Vizije budućnosti	28
2.11	Očekivane uloge Parka prirode	29
3	Vizija, teme i ciljevi plana upravljanja	30
3.1	Vizija	30
3.2	Teme upravljanja, ciljevi i aktivnosti prema temama	30
3.2.1	Zaštita, očuvanje i korištenje prirodnih vrijednosti Parka prirode.....	30
3.2.2	Zaštita i očuvanje kulturne baštine	43
3.2.3	Suradnja s lokalnom zajednicom.....	49
3.2.4	Upravljanje posjećivanjem i promocija vrijednosti Parka prirode	55
3.2.5	Edukacija i interpretacija vrijednosti Parka prirode	60
3.2.6	Upravljanje, administracija i održivost	65
3.2.7	Praćenje provedbe plana.....	71
3.2.8	Zone zaštićenog područja.....	73
4	Implementacija plana	77
4.1	Prioriteti i raspored	77
4.2	Praćenje provedbe plana upravljanja.....	79
4.3	Financijski plan	80
5	Korišteni izvori i dodatne informacije	84
	Prilog I.....	88
	Prilog II.....	90
	Prilog III.....	92
	Prilog IV	94
	Prilog V	97
	Prilog VI	100

Tablica 1. Popis kratica

popis kratica			
JU	Javna ustanova "Park prirode Žumberak - Samoborsko gorje"	PP	Projektne partneri
APPRRR	Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju	PŠ	Privatni šumoposjednici
G	Gradovi	S	Stanovništvo Parka prirode
HŠ	Hrvatske šume	SS	Savjetodavna služba
HV	Hrvatske vode	SU	Speleološke udruge
KO	Konzervatorski odjeli	TZ	Turističke zajednice
LU	Lovačke udruge	VR	Vlasnici ribogojilišta
M	Mediji (TV, novine, radio, web i dr.)	VS	Vanjski suradnici
MK	Ministarstvo kulture	ZI	Znanstvene institucije
MP	Ministarstvo poljoprivrede	V	Volonteri
NVO	Nevladina organizacija	Š	Škole
O	Općine	VRT	Vrtići

1 Uvod i kontekst

1.1 Kratak opis plana

Park prirode „Žumberak - Samoborsko gorje“ predstavlja područje visoke prirodne i kulturne vrijednosti, krajobraz stvoren prirodnim procesima tijekom tisućljeća i oblikovan višestoljetnim ljudskim djelovanjem u radu s prirodom. Ova složena međudjelovanja stvorila su jedinstveni krajobraz koji je danas iznimno cijenjen. U 21. stoljeću, ukoliko se pažljivo ne upravlja tim međudjelovanjima, ona bi mogla degradirati krajobraz, kao i prirodne i socio-kulturološke odlike ovog područja.

Odgovornost Javne ustanove „Park prirode Žumberak - Samoborsko gorje“ je upravljati krajobrazom te pridavati posebnu pozornost uravnoteženju očuvanja njegovih prirodnih i kulturoloških odlika, koje su prepoznate na nacionalnom nivou, budući da se radi o području na kojemu ljudi žive i rade. Upravljanje je stoga složeno i zahtijeva prepoznavanje problema, razvoj i implementaciju jasnog i djelotvornog upravljačkog smjera. U tome pomaže plan upravljanja, koji sadržava procjenu problema, elaboraciju ciljeva koje Park prirode želi postići te načine njihovog postizanja.

Plan upravljanja predstavlja pisani sažetak politika i djelovanja koje reguliraju način upravljanja Parkom prirode u budućnosti. Zakonska je obveza da Plan upravljanja plan bude javni dokument, dostupan stanovnicima Parka prirode, poslovnim subjektima, profesionalcima, kao i svim zainteresiranim pojedincima. Strukturiran je logički, od opisa područja i njegovih osobitosti, do ciljeva koje Javna ustanova, namjerava postići u razdoblju od 10 godina. Upravljačke aktivnosti Plana upravljanja podijeljene su po temama s ciljevima koji se trebaju postići te aktivnostima koje su potrebne za postizanje ciljeva. Aktivnosti su prioritizirane i procijenjene su financijske potrebe za njihovo provođenje. Na kraju Plana upravljanja navodi se plan praćenja njegove provedbe.

Unutar samog plana postoji sedam tema koje odražavaju glavna područja djelovanja u Parku prirode u narednom razdoblju od deset godina. Teme su sljedeće:

1. Zaštita, očuvanje i korištenje prirodnih vrijednosti Parka prirode
2. Zaštita i očuvanje kulturne baštine
3. Suradnja s lokalnom zajednicom i dionicima područja
4. Upravljanje posjećivanjem i promocija vrijednosti Parka prirode
5. Edukacija i interpretacija vrijednosti Parka prirode
6. Upravljanje, administracija i održivost
7. Praćenje provedbe plana upravljanja

1.2 Cilj i kategorija zaštićenog područja

Suverenost u očuvanju prirodnih i kulturnih vrijednosti te korištenje tog bogatstva pretočeni su u jednu od najvećih vrijednosti ustavnog poretka Republike Hrvatske - očuvanje prirode i okoliša. Temeljem toga, Zakonom o zaštiti prirode (NN 80/2013) određeno je da su priroda, koja je definirana kao sveukupna bioraznolikost, krajobrazna raznolikost i georaznolikost, te njezini dijelovi od interesa za Republiku Hrvatsku i uživaju njezinu osobitu zaštitu.

Područje Žumberka i Samoborskog gorja predstavlja u biološkom i krajobraznom smislu jedan od najvrednijih prirodnih i kulturnih predjela u kontinentalnom dijelu Hrvatske. Kao nigdje drugdje u Hrvatskoj, specifična mješavina prirodnih i doprirodnih šuma i prostranih travnjaka, osobitog seoskog, mozaičnog i kultiviranog krajolika te naselja u njegovom vršnom dijelu doprinijela je svijesti o potrebi zaštite i očuvanja ovog kraja. Stoga je on danas zaštićen u kategoriji parka prirode. Na nacionalnoj razini, uz stroge rezervate, nacionalne parkove i posebne rezervate, parkovi prirode određeni su kao zaštićena područja od državnog značenja.

Zakonom o zaštiti prirode (NN 80/2013) park prirode definiran je kao prostrano prirodno ili dijelom kultivirano područje kopna i/ili mora velike bioraznolikosti i/ili georaznolikosti, s vrijednim ekološkim obilježjima, naglašenim krajobraznim i kulturno-povijesnim vrijednostima. Park prirode ima i znanstvenu, kulturnu, odgojno-obrazovnu te rekreativnu namjenu. U njemu su dopuštene gospodarske i druge djelatnosti i zahvati kojima se ne ugrožavaju njegova bitna obilježja i uloga. Korištenje prirodnih dobara u parkovima prirode provodi se na temelju planova gospodarenja prirodnim dobrima čiji su sastavni dio i uvjeti zaštite prirode.

1.3 Zakonska osnova zaštićenog područja i plana upravljanja

Početak 80-ih godina prošlog stoljeća započet je postupak zakonske zaštite Samoborskog gorja i Žumberka kao prekograničnog spomen-područja između Hrvatske i Slovenije, a vezanog uz događanja tijekom II. svjetskog rata. Taj je proces zaustavljen krajem 1980-ih godina, a osamostaljenem Hrvatske, sredinom 1990-ih nastavljen je.

Temeljem Zakona o zaštiti prirode, Park prirode i njegove granice uspostavljeni su 1999. godine Zakonom o proglašenju Žumberka i Samoborskog gorja parkom prirode (NN 58/1999). Zaštićenim područjem upravlja javna ustanova koju je osnovala Vlada Republike Hrvatske Uredbom o osnivanju Javne ustanove "Park prirode Žumberak - Samoborsko gorje" (NN 96/1999). Zadaća javne ustanove je obavljati djelatnosti zaštite, održavanja i promicanja zaštićenog područja u cilju zaštite i očuvanja izvornosti prirode, osiguravanja neometanog odvijanja prirodnih procesa i održivog korištenja prirodnih dobara, nadzirati provođenje uvjeta i mjera zaštite prirode na području kojim upravlja te sudjelovati u prikupljanju podataka u svrhu praćenja stanja očuvanosti prirode (monitoring).

Osim što definira zadaće javne ustanove, Zakon o zaštiti prirode (NN 80/2013) propisuje da se upravljanje zaštićenim područjem provodi temeljem plana upravljanja. Plan upravljanja određuje ciljeve upravljanja, aktivnosti za postizanje ciljeva upravljanja te pokazatelje učinkovitosti upravljanja. Donosi se na razdoblje od deset godina uz mogućnost izmjene i/ili dopune nakon pet godina. Pravne i fizičke osobe koje obavljaju djelatnosti u zaštićenom području dužne su se pridržavati plana upravljanja.

Ovaj Plan upravljanja ujedno je i plan upravljanja dijelom ekološke mreže koja se podudara s granicama Parka prirode. Uz Zakon o zaštiti prirode postoji cijeli niz drugih zakona i podzakonskih akata koji, svaki u svom segmentu, utječu na upravljanje Parkom prirode. U tom smislu najznačajniji su Zakon o šumama (NN 140/05, 82/06, 129/08, 80/10, 124/10, 25/12, 68/12, 148/13, 94/14) , Zakon o vodama (NN 153/09, 63/11, 130/11, 56/13, 14/14), Zakon o lovstvu (NN 140/05, 75/09, 153/09, 14/14, 21/16, 41/16, 67/16), Zakon o slatkovodnom ribarstvu, Zakon o prostornom uređenju (NN 153/13), Zakon o zaštiti okoliša (NN 80/13, 153/13, 78/15), Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15), Zakon o poljoprivredi (NN 30/15) te drugi zakoni. Značajni su također i Zakon o sustavu državne uprave (NN 150/11, 12/13, 93/16, 104/16) te Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi (NN 33/01, 60/01, 129/05, 109/07, 125/08, 36/09, 36/09, 150/11, 144/12, 19/13, 137/15) koji određuju nadležnosti središnje državne uprave te regionalne i lokalne samouprave u odnosu na razvojne aktivnosti.

1.4 Procedure izmjena plana upravljanja

Plan upravljanja opisuje najprimjereniji način upravljanja područjem, koji se temelji na znanju i raspoloživim informacijama u vrijeme kada se plan upravljanja izrađuje. Međutim, okolnosti se mijenjaju i u plan upravljanja je moguće unositi izmjene u planiranim aktivnostima u odnosu na promjene do kojih može doći. Primjerice, može se pojaviti više informacija o nekim pitanjima, praćenje plana upravljanja može pokazati koje su promjene u upravljanju potrebne ili se mogu otkriti neki novi utjecaji na područje koje se treba sagledati.

Revizija nakon pet godina

Čitav plan upravljanja može, po potrebi, proći sveobuhvatnu reviziju svakih pet godina, uključujući i ponovnu analizu glavnih postavki i uključivanje značajnih novih podataka. Upravljačke aktivnosti mogu zahtijevati djelomično ili potpuno ponovno definiranje svakih pet godina. Poglavlje o praćenju provedbe plana upravljanja trebalo bi se ažurirati kako bi se uključila procjena provedbe upravljačkih aktivnosti.

Godišnji programi

Javna ustanova svake godine izrađuje, a Upravno vijeće donosi, Godišnji program zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja zaštićenog područja. On sadržava detaljan plan aktivnosti koje se trebaju provesti u toj godini, a s ciljem ostvarivanja ciljeva zacrtanih u planu upravljanja, uz obrazloženje zbog čega se pojedine aktivnosti ne provode.

2 Opis područja

2.1 Opći podaci

2.1.1 Smještaj, granice, prilazi i ulazi

Smještaj

Park prirode je brdsko-planinsko područje koje obuhvaća južnu stranu Žumberačke gore i Samoborsko gorje. Ukupne je površine 34 235 ha s visinskom razlikom od 180 m.n.v. u dolini rijeke Kupe do 1178 m.n.v. na vrhu Sveta Gera, koji je ujedno i najviši vrh sjeverozapadne Hrvatske.

Granice, prilazi i ulazi

Osim dijela koji graniči s Republikom Slovenijom, granica Parka prirode je prilikom donošenja Zakona o proglašenju Žumberka i Samoborskog gorja parkom prirode ucrtana na podlogu mjerila 1:100000, što je bilo nedovoljno precizno pri prebacivanju na karte krupnijeg mjerila. Tekstualni opis je također bio nedovoljno precizan da bi se granice mogle točno utvrditi. Hrvatska agencija za okoliš i prirodu redovno održava bazu zaštićenih područja Republike Hrvatske unutra koje su dostupne digitalne granice parka. Iste granice dostupne su na Bioportalu Informacijskog sustava zaštite prirode.

Glavni prilazi Parku prirode nalaze se s njegove istočne strane kroz naselje Grdanjci, s južne strane kroz naselja Plešivica i Medven Draga te sa zapadne strane kroz naselje Kamanje.

Postoji 77 ulaza u Park prirode, od čega je 6 glavnih ulaza - Gabrovica, Plešivica, Čunkova Draga, Vivodina - Krmačina, Novo Selo Žumberačko i Sveta Gera.

2.1.2 Struktura namjene površina, vlasništvo i prava na korištenje zemljišta

Područje Parka prirode proteže se kroz dvije županije i to Zagrebačku s 26.141 ha ili 77% i Karlovačku s 7.666 ha ili 23%. U Zagrebačkoj županiji zastupljeni su sljedeći gradovi i općine: Grad Samobor s 30% površine, Grad Jastrebarsko s 8%, općina Klinča Sela s 1%, općina Krašić s 5% te općina Žumberak s 33% od ukupne površine. U Karlovačkoj županiji zastupljena je općina Ozalj s 7.666 ha ili od ukupne površine 23%.

Ukupna površina šuma iznosi otprilike 20.430 ha, od toga je 66% državnih, a 34% su šume u privatnom vlasništvu. Zaštitne šume zauzimaju 21% od državnih šuma ili 14% od ukupne površine šuma. Državnim šumama gospodare Hrvatske šume d.o.o. putem svojih podružnica. Na području Parka prirode djeluje Uprava šuma Podružnica Zagreb (šumarija Samobor) i Uprava šuma Podružnica Karlovac (šumarije Jastrebarsko, Krašić i Ozalj).

Ukupna površina nešumskih predjela u Parku prirode iznosi otprilike 12.510 ha. Od toga na oranice otpada oko 21%, voćnjake oko 4%, vinograde 5%, livade 37% i pašnjake 33%. Ovo su podaci iz katastra, no zbog velike depopulacije zadnjih pola stoljeća dio livada i pašnjaka je u procesu zaraštavanja šumom pa te podatke treba uzeti s rezervom. Građevinska područja u Parku prirode zauzimaju 623 ha ili 1,8%.

Područje Parka prirode u vodno-gospodarskom smislu jednim dijelom spada u Vodno područje grada Zagreba, a drugim dijelom u Vodno područje sliva Save. Samoborskim dijelom upravlja Vodno-gospodarski odjel (VGO) Zagreb, a ostalim dijelovima Vodno-gospodarska ispostava (VGI) „Kupa“ Karlovac.

2.1.3 Ustrojstvo Javne ustanove i infrastruktura

Parkom prirode upravlja Javna ustanova “Park prirode Žumberak - Samoborsko gorje”, čiji je osnivač Republika Hrvatska. Na čelu Javne ustanove nalazi se Upravno vijeće koje Ministarstvu zaštite okoliša i energetike podnosi izvješća o svom radu i o radu Ustanove. Voditelj Ustanove je ravnatelj.

Ustanova svoju djelatnost obavlja kao javna služba kroz tri unutarnje ustrojstvene jedinice: Službu stručnih poslova zaštite, očuvanja, promicanja i korištenja Parka prirode, Službu čuvara prirode te Službu općih i zajedničkih poslova.

Javna ustanova Park prirode trenutno djeluje u unajmljenim prostorima na tri lokacije te u vlasništvu ima građevinsko i poljoprivredno zemljište za različite namjene (Tablica 2.).

Tablica 2. Infrastruktura kojom raspolaže Javna ustanova

Naziv	Vlasništvo	Opis i svrha
Eko centar Slani Dol	dogoročni najam, Vlasnik: Grad Samobor	Informacijski i edukacijski centar, uredi. Ukupna površina prostora 216,43 m ²
Eko centar Budinjak	dugoročni najam, Vlasnik: Grad Samobor	Informacijski i edukacijski centar, smještajni kapacitet za 15 ljudi s kupaonom i kuhinjom, natkrivena terasa, opremljena profesionalna kuhinja, sanitarni čvor za posjetitelje, ured. Ukupna površina prostora 398 m ²
Postaja čuvara prirode Grdanjci	dugoročni najam, Vlasnik: Grad Samobor	Informacijski centar na istočnom glavnom ulazu u Park prirode, uredi. Ukupna površina prostora 54,95 m ²
Livada površine 0,63 ha, Sošice	Javna ustanova	Istraživanje i demonstracija različitih metoda održavanja travnjaka.

Zemljište površine 0,63 ha, Sošice	Javna ustanova	Planira se izgradnja posjetiteljskog centra.
Zemljište površine 0,29 ha, Budinjak	Javna ustanova	Muzej na otvorenom.
Voćnjak, 0,6 ha, Lović Prekriški	Javna ustanova	Demonstracijski i matični voćnjak tradicionalnih sorti voćaka.

2.1.4 Karte i snimke područja

Državna geodetska uprava Republike Hrvatske i neke privatne tvrtke posjeduju brojne podloge koje bi bile od velike koristi za rad Javne ustanove i koje bi u daljnjem radu trebalo nabaviti. To se naročito odnosi na avio snimke i digitalni ortofoto ovog područja snimane u različitim periodima i mjerilima.

Također bi bilo korisno raspolagati nedostajućim katastarskim planovima i ostalim administrativnim raspodjelama ovog prostora. Od svih istraživača se zahtijeva dostava georeferenciranih podataka nakon završetka istraživanja. Popis karata i fotografskih snimaka nalazi se u Tablici 14. (Prilog I).

2.1.5 Ostali mehanizmi zaštite prirodnih vrijednosti i kulturnih dobara

Zaštićene prirodne vrijednosti

Unutar Parka prirode postoji nekoliko zaštićenih područja koja su proglašena prije njegovog osnutka:

1. Značajni krajobraz - Slapnica kod Krašića, 1964. god.
2. Posebni rezervat šumske vegetacije – Japetić, 1975. god.
3. Park šuma - Okić Grad s okolicom, 1970. god.

Kanjonsku dolinu rječice Slapnice (Žumberačka) karakterizira velika krajobrazna i biološka raznolikost. Tamo nalazimo nekoliko slapova, špilja i krških vrela te u Slapnici i danas nastaju sedrene barijere. Stoga je područje zaštićeno u kategoriji značajnog krajobraza koji je zakonom definiran kao prirodni ili kultivirani predjel velike krajobrazne vrijednosti i bioraznolikosti i/ili georaznolikosti ili krajobraz očuvanih jedinstvenih obilježja karakterističnih za pojedino područje. U značajnom krajobrazu dopušteni su zahvati i djelatnosti koje ne narušavaju obilježja zbog kojih je proglašen.

Posebni rezervat je područje kopna i/ili mora od osobitog značenja zbog jedinstvenih, rijetkih ili reprezentativnih prirodnih vrijednosti, ili je ugroženo stanište ili stanište ugrožene divlje vrste, a prvenstveno je namijenjen

očuvanju tih vrijednosti. U posebnom rezervatu nisu dopušteni zahvati i djelatnosti koje mogu narušiti svojstva zbog kojih je proglašen rezervatom, ali su dopušteni oni zahvati i djelatnosti kojima se održavaju ili poboljšavaju uvjeti važni za očuvanje svojstava zbog kojih je proglašen rezervatom. Posebni rezervat šumske vegetacije Japetić je stara bukova sastojina površine 26.27 ha u kojoj zadnjih 40 do 50 godina nisu obavljani nikakvi šumskouzgojni ili drugi radovi.

Park šuma Okić Grada s okolicom je šuma od veće krajobrazne vrijednosti, namjenjena odmoru i rekreaciji. U njoj su dopušteni samo oni zahvati i radnje čija je svrha njezino održavanje i uređenje.

Kulturna dobra

Evidenciju kulturnih dobara na području Parka prirode vodi Uprava za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture, kroz Sektor za zaštitu kulturne baštine, odnosno Konzervatorske odjele u Zagrebu i Karlovcu te su dostupne kroz Registar kulturnih dobara dostupnom na službenim web stranicama Ministarstva kulture. Na području Parka prirode brojem prednjače pojedinačna nepokretna kulturna dobra, među kojima su pak najbrojnije sakralne građevine a slijede ruralne cjeline, arheološki lokaliteti te profana graditeljska baština.

Kulturna dobra mogu biti preventivno ili stalno zaštićena. Popis zaštićenih i preventivno zaštićenih kulturnih dobara naveden je u Tablici 15. (Prilog II).

Ekološka mreža

Ekološka mreža je sustav međusobno povezanih ili prostorno bliskih ekološki značajnih područja, koja uravnoteženom biogeografskom raspoređenošću značajno pridonose očuvanju divljih biljnih i životinjskih vrsta i stanišnih tipova.

Temeljem Zakona o zaštiti prirode (NN 80/2013) donesena je Uredba o ekološkoj mreži (NN 124/13, NN 105/2015) kojom je proglašena ekološka mreža Republike Hrvatske. Uredba propisuje popis vrsta i stanišnih tipova čije očuvanje zahtijeva određivanje područja ekološke mreže, kriterije za određivanje tih područja, ciljne vrste i stanišne tipove radi kojih se područja uspostavljaju te utvrđuje kartografski prikaz ekološke mreže. Donošenjem ove uredbe u pravni poredak Republike Hrvatske prenesene su Direktiva 92/43/EEZ o zaštiti prirodnih staništa i divljih biljnih i životinjskih vrsta te Direktiva 2009/147/EZ o očuvanju divljih ptica.

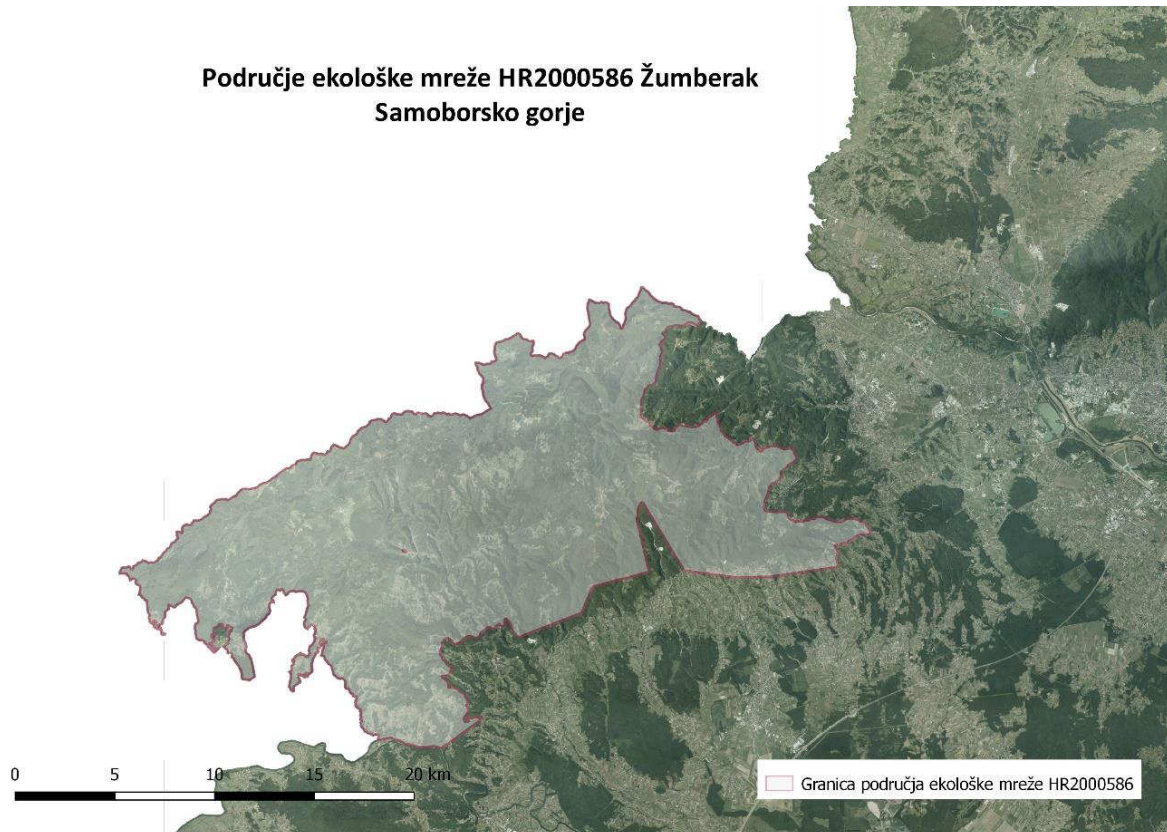
Po stupanju na snagu Uredbe Ministarstvo je dostavilo podatke o područjima i kartografske prikaze Europskoj komisiji radi provedbe postupka potvrđivanja koji se provodi u vidu Biogeografskih seminara te bilateralnih konzultacija. Nakon finalnog zaključka Europske komisije o dostatnosti Područja očuvanja značajnih za vrste i stanišne tipove koje je predložila Republika Hrvatska i objave popisa tih područja u službenom glasilu Europske unije, ona dobivaju status Područja od značaja za Zajednicu.

Područje ekološke mreže HR2000586 Žumberak Samoborsko gorje

Uredbom o ekološkoj mreži (NN 124/2013, NN 105/2015) proglašeno je i područje Žumberak Samoborsko gorje čije se granice gotovo u potpunosti podudaraju s granicama Parka prirode. Temeljem Zakona o zaštiti prirode

(NN 80/2013) područjem ekološke mreže koje je ujedno zaštićeno u kategoriji parka prirode upravlja javna ustanova nadležna za upravljanje parkom prirode. Ciljevi očuvanja i osnovne mjere za svaku ciljnu vrstu i stanišni tip dani su u Tablici 16. (prilog III).

Slika 1. Područje ekološke mreže HR2000586 Žumberak Samoborsko gorje

2.2 Fizički okoliš

2.2.1 Geologija

U građi Parka prirode prevladavaju karbonatne taložne stijene, od kojih su najstarije nastale prije 260 milijuna godina (razdoblje perma). Najrasprostranjenije stijene u Parku prirode su naslage trijaskih dolomita. Od ostalih vrsta stijena nalazimo jurske vapnence, kredne vapnence i fliš te lapore i pješčenjake nastale u tercijaru. Najmlađe naslage su glina, pijesak, šljunak, sedra i mlađi nanosi lokalnih vodotoka nastali u kvartaru. Magmatske

stijene nalaze se na malim područjima u jugozapadnom dijelu Parka prirode. Ležišta željezne i bakrene rude nalazimo u najstarijim stijenama Samoborskog gorja (mjesto Rude), gdje su bili i rudnici.

U geotektonskom smislu područje Parka prirode nalazi se u graničnom pojasu između Dinarske karbonatne platforme (Dinarik) na jugozapadu i područja Unutrašnjih Dinarida (Supradinarik) na sjeveroistoku.

2.2.2 Geomorfologija

Naziv Žumberačka gora se koristi kao geomorfološki naziv za složenu, ali jedinstvenu gorsku reljefnu cjelinu koja je svojim izgledom i postankom jasno odijeljena od susjednih regija (Krške zavale na sjeverozapadu i sjeveru, doline Save i Samoborske zavale na sjeveroistoku, zavale Crne Mlake na jugoistoku i Ozaljskog pobrđa na jugu i jugozapadu). S najvišim vrhom Sv. Gerom najviša je struktura peripanonskog dijela Hrvatske. Prostor Žumberačke gore je u regionalno geomorfološkoj podjeli dio Gorsko-zavalske regije područja sjeverozapadne Hrvatske. Uobičajena je podjela Žumberačke gore na Samoborsko gorje, Žumberak, Plešivicu i Gorjance (dio Žumberačke gore u Sloveniji). Uz sjevernu granicu Parka nalazi se najviši planinski greben koji je uvijek bio pod najmanjim ljudskim utjecajem i tako ostao najbliži svom izvornom obliku. Samoborsko gorje tj. istočni dio Parka svojim krajolikom iskače iz cjeline strmim i duboko usječenim dolinama kroz koje teku vodom bogati potoci. Vršni greben Plešivice i njena sjeverna strana su strmiji dok južni plešivički kraj karakteriziraju blage terase koje se spuštaju do Jastrebarskog. Središnji dio Parka stepeničasto se spušta prema jugu i u njemu se izmjenjuju brežuljci, zaravnjena polja i usječene doline vodotoka (npr. kanjon Kupčine i Slapnice). Jugozapadni Vivodinski kraj je blago valovit brdski krajolik.

S obzirom da u građi prevladavaju gornjotrijaske i gornjokredne karbonatne naslage koje su dio navlačnih struktura, one su uvjetovale nastanak krškog i fluviokrškog reljefa, stoga se javljaju brojni reljefni oblici, poput ponikava, udolina, slijepih dolina, ponornica i ponora te speleoloških pojava.

Građa terena u kojem prevladavaju karbonatne taložne stijene uvjetovala je postanak fluviokrškog i krškog reljefa oblikovanog na oko 90% teritorija Parka prirode. Do sada je istraženo 144 speleoloških pojava od kojih je najdublja spilja Dolača, duljine 1262 m, a dubine 155 m. 50% ih je razvijena u krednim vapnencima, 20% u trijaskim dolomitima, 15% u vapnenačkim brečama i 15% u jurskim vapnencima. U podzemlju su pronađeni i sačuvani životinjski ostaci. Primjeri su subfosilna lubanja vidre u špilji Pečenjevka te fosilni zub svisca u Šnajderovoj luknji.

Krš se očituje i svojim karakterističnim površinskim formama kao što su npr. brojne ponikve, uvale, slijepe i suhe doline.

2.2.3 Hidrologija

Područje Parka prirode odlikuje se dobro razvijenom hidrografskom mrežom s 848 registriranih izvora i preko 260 stalnih ili povremenih vodotoka. Najznačajniji vodotoci prema veličini sliva i prosječnom protokusu Bregana, Lipovečka i Rudarska Gradna te Slapnica i Kupčina.

Većina vodotoka je bujičnog karaktera, a pojava kratkih ponornica je karakteristična na terenima s krškim obilježjima. U višim gorskim predjelima dio tokova je povremenog karaktera, dok su stalni vodotoci smješteni na nižim nadmorskim visinama i u duboko usječenim dolinama. Svi vodotoci ovog područja slijevaju se prema dolinama Krke, Bregane, Gradne, Kupčine ili Kupe.

Na području Parka prirode zabilježeno 164 lokve.

2.2.4 Klima

Područje Parka prirode smješteno je u umjerenom klimatskom pojasu s prevladavajućim kontinentalnim klimatskim obilježjima zbog otvorenosti prema Panonskoj ravnici te slabim utjecajem mediteranske klime zbog visoke planinske pregrade na zapadu. Reljefne osobitosti utječu na promjene u raspodjeli temperature zraka. Srednja godišnja temperatura varira od 7-8°C u najvišim predjelima do oko 10°C u najnižim dijelovima Parka prirode sa srednjom godišnjom amplitudom od oko 20°C (razlika između srednje srpanjske i srednje siječanjske temperature).

Prosječna godišnja količina oborina na ovom području prelazi 1100 mm, a u najvišim predjelima doseže i 1300 mm.

2.2.5 Vrste tla

Najčešći tipovi tla na području Parka prirode su rendzina, smeđe tlo na dolomitu (kalcikambisol), eutrično smeđe tlo i lesivirano tlo (luvisol).

Rendzina je tip tla razvijen na rastresitom karbonatnom supstratu (kredni vapnenci, fliš, lapor). Na povoljnim reljefnim oblicima i blažim nadmorskim visinama nakon krčenja šuma koristi se za poljodjelstvo. Na južnim ekspozicijama obrasla je kserotermnim zajednicama hrastova, a na sjevernim ekspozicijama bukovim šumama.

Smeđe tlo na vapnencu i dolomitu (kalcikambisol) razvijeno je na tvrdim i čistim vapnencima ili dolomitima koji imaju manje od 1% netopivog ostatka. Vezano je i za šumska staništa (na južnim ekspozicijama hrastove, a na sjevernim uglavnom bukove šume) i za travnjačke površine.

Eutrično smeđe tlo (eutrični kambisol) razvijeno je na lesu ili praporu, kao i na jezerskim i drugim bazama bogatim sedimentima. Dolazi na blagom i valovitom reljefu, od 100 do 500 m.n.v. Prirodnu vegetaciju čine kserotermne do mezofilne šumske zajednice koje su mjestimično iskrčene, pa su tu razvijene travnjačke zajednice i različiti oblici otvorenih šikara.

Lesivirano tlo (luvisol) razvija se na rahlim sedimentnim stijenama, lesu, jezerskim sedimentima lakše teksture i na starijim koluvijalnim nanosima. Reljef je zaravnjen do valovit, a dolazi između 100 i 700 m.n.v. Prirodni biljni pokrov čini mezofilna listopadna šumska vegetacija.

2.3 Bioraznolikost i krajobrazna raznolikost

2.3.1 Flora i biljne zajednice

Flora Parka prirode vrlo je bogata vrstama te su do sada ovdje zabilježene 1033 svojite (985 vrsta i 48 podvrsta), što predstavlja oko 1/5 svih biljnih vrsta Hrvatske. Istraživanjem brdskih travnjaka provedenim 2014. i 2015. godine zabilježeno je 26 novih svojiti za područje Žumberka. Velika raznolikost flore Parka

prirode rezultat je kompleksnih utjecaja reljefa, geološke podloge, klime, vodotočja i drugih čimbenika. Zbog specifičnog geografskog položaja između dinarskog, alpskog i panonskog područja ovdje se isprepliću utjecaji flore okolnih prostranstava te je područje prepoznato i kao refugij različitih flornih elemenata. Veći dio Parka prirode (60- 70%) prekriven je šumom. Ostatak područja uglavnom prekrivaju travnjačke površine, a zastupljena je i flora vlažnih i zamočvarenih staništa, flora šikara, sječina, vriština i bujadnica, flora stijena i sipina te vrlo bogata korovna i ruderalna flora. Terensko istraživanje koje su tijekom ljeta 2014. godine proveli botaničari s Biološkog zavoda PMF-a Sveučilišta u Zagrebu i Mađarskog prirodoslovnog muzeja iz Budimpešte rezultiralo je popisom od čak 168 vrsta mahovina. Od toga, dvije su vrste po prvi put zabilježene u Hrvatskoj (*Pseudoleskeella rupestris* i *Riccardia incurvata*).

Od šumske vegetacije, u nižem brdskom području najrasprostranjenija je šuma hrasta kitnjaka i običnog graba, na strmijim toplim obroncima šuma hrasta medunca i crnog graba dok su u najvišim predjelima najčešće bukove šume. Ove su šume stanište i nekim ugroženim i zaštićenim vrstama biljaka poput globalno osjetljivih vrsta (IUCN kat. VU) *Iris croatica* i *Daphne blagayana*. Posebno su značajni šumski rubovi i šumarci tj. prijelazna područja između šuma i otvorenih staništa (tzv. ekotoni). Takva su područja važno stanište za vaskularne biljke koje su osjetljive na pojave kao što su gaženje i ispaša ili su prilagođene zasjenjenijim uvjetima. Nešumska vegetacija vrlo je bogata i raščlanjena te obuhvaća čak 23 biljne zajednice. Velik utjecaj na takvu raznolikost imali su stanovnici ovog kraja, koji su krčenjem šuma te obavljanjem tradicionalnih poljoprivrednih djelatnosti stvorili i potom održavali poluprirodna staništa poput travnjaka, travnjačkih voćnjaka, obradivih površina te njima pridruženih ruderalnih zajednica. Samo mali dio travnjačkih površina prirodnog je porijekla.

Travnjaci na području Parka prirode vrlo su bogati vrstama, što se posebno odnosi na najrašireniju travnjačku zajednicu brdskih predjela, *Bromo – Plantaginetum mediae* Horv. 1931, u kojoj je na 1m² zabilježeno čak do 40 vrsta biljaka. Na strmim obroncima i stijenama dolazi jedna od rijetkih potpuno prirodnih travnjačkih zajednica na području Parka prirode, zajednica kalničke šašike, *Seslerietum kalnikensis* Horv. 1942. Tipični predstavnik ove zajednice, kalnička šašika, *Sesleria tenuifolia kalnikensis*, nema status ugrožene vrste, ali je značajna zbog svoje endemičnosti za područje južne i jugozapadne Slovenije te zapadne Hrvatske. Također vrijedi spomenuti i travnjake moravke i trave tvrdače, *Arnico-Nardetum* Horv. (1930) 1962 koji dolaze na kiselim i ispranim tlima. Tipični predstavnik ove zajednice, moravka - *Arnica montana*, globalno je osjetljiva, a na crvenom popisu flore Hrvatske nalazi se kao ugrožena vrsta (EN).

Velik značaj za bioraznolikost Parka prirode imaju i područja vlažnih i zamočvarenih livada te ravnih cretova *Eriophoro-Caricetum paniceae* Horv. 1962. Svakako značajan primjer ove zajednice je područje uz potok Jarak gdje su na samom cretu zabilježene 74 biljne vrste, od kojih se 7 nalazi na Crvenom popisu flore, a 11 ih je strogo zaštićenih. Među njima valja istaknuti na globalnoj razini kritično ugrožene vrste: *Eriophorum angustifolium* i *Tofieldia calyculata*.

Mnoge rijetke korovne i ruderalne biljke koje rastu na Žumberku u nekim su europskim zemljama vrlo ugrožene, pred izumiranjem ili su u pojedinim regijama već izumrle. Među njima se ističe globalno ugrožena vrsta *Adonis aestivalis*. Na području Parka prirode ukupno su zabilježene 104 svojite iz Crvene knjige vaskularne flore, od toga 4 kritično ugrožene, 16 ugroženih, 33 sa statusom osjetljive vrste, 26 gotovo ugroženih i 24 s nedovoljno podataka.

2.3.2 Gljive

Na području Parka prirode do sada je zabilježeno 377 vrsta gljiva. S obzirom na raznolikost staništa, veliku površinu Parka prirode kao i na činjenicu da istraživanje gljiva uvjetuje pronalazak njihovih plodišta koja su kratkotrajna, pojavljuju se u određeno doba godine ili njihova pojava može u pojedinim sezonama potpuno izostati, može se zaključiti da je to tek manji dio ukupnog broja vrsta gljiva na ovom području. U okviru istraživanja provedenog 2007. godine pronađeno je 7 vrsta gljiva novih za Park prirode, od kojih se vrsta sivosmeđa puževica (*Hygrophorus camarophyllus*) nalazi na Crvenom popisu gljiva Hrvatske s kategorijom ugroženosti EN (ugrožena vrsta).

2.3.3 Fauna

O sisavcima na području Parka prirode nema puno sustavno prikupljenih podataka. Preliminarna istraživanja napravljena su za male sisavce (kukcojede i glodavce) kojih je zabilježeno 13 vrsta te za šišmiše, kojih je zabilježeno 11 vrsta. Mnoge vrste šišmiša danas su u Europi ugrožene ili pred izumiranjem. Fauna sisavaca na području Parka prirode uglavnom je tipična za područje kontinentalne Hrvatske, a nastanjuju ga i velike zvijeri poput medvjeda (*Ursus arctos*) i vuka (*Canis lupus*).

Na području Parka prirode zabilježeno je ukupno 114 vrsta ptica. Na nacionalnoj razini značajna je populacija sove jastrebače (*Strix uralensis*), jer njena veličina u Parku prirode iznosi 3% ukupne populacije u Hrvatskoj. Njeno su stanište kompaktnije šumske sastojine pa mjere zaštite jastrebače podrazumijevaju takvo gospodarenje šumom da ona što više nalikuje prirodnoj. Nasuprot tome, mnoštvo malih otvorenih ili poluotvorenih staništa – travnjaka, vinograda i voćnjaka – prisutnih u Parku prirode, stanište su brojnim pticama te je do sada zabilježeno 56 vrsta koje djelomično ili potpuno ovise o njima. Značajni predstavnici ovih vrsta su vijoglav (*Jynx torquilla*) i rusi svračak (*Lanius collurio*) koji je na području Parka prirode još uvijek prisutan u velikom broju, dok mu na europskoj razini pada brojnost te se smatra jednim od simbola tradicijske, ekstenzivne i prirodni prijateljske poljoprivrede. Većina vodozemaca i gmazova zabilježenih za područje Parka prirode spada među tipične vrste za kontinentalnu Hrvatsku. Izuzetak je planinski daždevnjak (*Salamandra atra*) koji je osim na Žumberku u Hrvatskoj zabilježen još samo na području Gorskog kotara te na Učki. Zakonom je strogo zaštićeno 6 od 11 vrsta vodozemaca. Od 12 vrsta gmazova zabilježenih na području Parka prirode zakonom su strogo zaštićene sve osim riđovke (*Vipra berus*), bjelouške (*Natrix natrix*) i sljepića (*Anguis fragilis*).

Fauna riba rijeka i potoka Žumberka i Samoborskog gorja istraživana je u razdoblju od 2010. do 2011. godine unutar Parka prirode i na lokacijama u blizini, ali izvan samih granica Parka prirode, te su zabilježene 32 vrste riba, od kojih 3 zaštićene vrste: velika pliska (*Alburnus sarmaticus*), blistavec (*Telestes souffia*) i mali vretenac (*Zingel streber*).

S obzirom na zaista veliku raznolikost faune beskralježnjaka, trenutno dostupni podaci opisuju samo njen mali dio. Za područje Parka prirode do sada su popisane neke skupine kukaca pa je tako zabilježeno 28 vrsta vretenaca (Odonata), 40 vrsta ravnokrilaca (Orthoptera), 48 vrsta tulara (Trichoptera) te preko 85 vrsta danjih i noćnih leptira.

2.3.4 Staništa i ekosustavi

Velik broj različitih staništa koja grade jedinstveni mozaični krajobraz osnovni je razlog proglašenja Žumberka i Samoborskog gorja parkom prirode. Uz prirodne procese, tisućljetna prisutnost ljudi na ovom području u velikoj je mjeri utjecala na nastanak te današnji izgled velikog dijela staništa u Parku prirode. Opstanak i kakvoća mnogih, poglavito sekundarnih staništa, i danas, kao i kroz povijest, ovisi o razumnom ljudskom djelovanju. Upravo iz takvog bogatstva staništa i ekosustava proizlazi i velika raznolikost biljnih, gljivljih i životinjskih svojti opisana u prethodnim poglavljima. Značaj pojedinih tipova staništa za vrste koje ih nastanjuju već smo djelomice spominjali na prethodnim stranicama. Unatoč tome, potrebno je ipak pobliže objasniti najznačajnija od njih.

Šumski pokrov temeljno je prirodno stanište na području Hrvatske, pa tako i na području Žumberka i Samoborskog gorja gdje zauzima oko dvije trećine površine Parka prirode. To je danas posebice očito na reljefno iznimno razvedenom području Samoborskog gorja koje je uglavnom prekriveno brdskim bukovim šumama. Iako se većim dijelom šuma na području Parka prirode gospodari, to gospodarenje u svojoj osnovi podržava prirodan način obnove i života šumskog ekosustava. Također, značajan dio šumskih staništa u Parku prirode iz različitih je razloga (zaštita tla od erozije, zaštita vodnih zalih, posebnost biljne zajednice) izdvojen u zaštitne šume ili botaničke rezervate kojima se upravlja na bitno drugačiji način od gospodarenih šuma.

Mali dio šumskih staništa je zbog udaljenosti i nedostupnosti izbjegao utjecaju čovjeka. Takva staništa najljepši su primjeri prastarih šumskih ekosustava na području Parka prirode. Primjer za to je prašumska sastojina Kuta u vršnom dijelu Žumberka. Uz to i takva staništa, vezane su gljivlje i životinjske vrste (npr. crni daždevnjak, dupljarice, šumska sova) koje zbog svog načina života trebaju stare i dobro razvijene šumske ekosisteme. Stoga su takva staništa, iako malena površinom, od iznimne važnosti za ukupno očuvanje bioraznolikosti Parka prirode.

Većina je travnjaka, za razliku od šuma na području Parka prirode, uglavnom nastala krčenjem šuma radi stvaranja oranica i pašnjaka, zato ih i nazivamo doprirodnim ili poluprirodnim staništima. Iako pod utjecajem čovjeka, zbog tradicionalnog (ekstenzivnog) načina korištenja, na njima se razvio cijeli niz travnjačkih ekosustava. Mikrostanja prisutna na travnjačkim površinama osiguravaju raznolik izvor hrane i zakloništa za kukce, pauke i druge beskralježnjake te ptice i ostale kralješnjake koji ovisi o njima. Za razliku od floristički siromašnijih šuma, biljni svijet travnjaka Samoborskog gorja i Žumberka izrazito je bogat. U prilog tome govori podatak da najvrjednije livade Parka prirode po jednom kvadratnom metru, sadržavaju i do 40-tak različitih, dobrim dijelom rijetkih i ugroženih vrsta biljaka. Ova su biološki vrlo vrijedna staništa i ekosustavi, iako zauzimaju tek jednu petinu njegove površine, a zbog svojeg postanka i načina korištenja, uz vlažna staništa. Ujedno su i najugroženija na području Parka prirode.

Vlažna staništa (poplavna područja, vlažne livade, cretovi, lokve, izvori i potoci, podzemne vode) podržavaju cijeli niz posebnih i vrlo vrijednih ekosustava. Iako manjih površina, vlažna staništa su od izuzetnog značaja za zaštitu ukupne bioraznolikosti na području Parka prirode. Na poroznom su krškom terenu i vrlo vrijedan izvor pitke vode,

kako za čovjeka tako i za životinje. koji predstavljaju važna staništa brojnim vrstama koje u cijelosti ili dijelom životnog ciklusa ovise upravo o njima. Prirodne, poluprirodne ili umjetno stvorene lokve koje su se nekada koristile za napajanje stoke, zaštitu od požara, zalijevanje vrtova i sl., važna su mrijestilišta mnogim vodozemcima i beskralješnjacima, a značajna su staništa i nekim vrstama biljaka. Procijenjeno je da je ovaj broj još sredinom prošlog stoljeća bio značajno, do tri puta veći, a danas ta staništa nestaju zbog prirodnih (zaraštanje, isušivanje) ili čovjekom uvjetovanih razloga (zatrpavanje, odlaganje otpada). U biološkom smislu, od vlažnih staništa svakako su najzanimljiviji vodeni ekosustavi podzemlja koji sadrže uglavnom rijetke, ugrožene i endemične vrste životinja.

Podzemlje krškog područja sadržava danas najrjeđe, najzanimljivije i najugroženije ekosustave. Uz to, neke od špilja (npr. Židovske kuće) bile su upotrebljavane za najrazličitije potrebe (domovi, skladišta, skloništa, svetišta) najstarijih stanovnika Žumberka. Biospeleološki su izuzetno zanimljive špilja Drobovnik (120m) i Jama Pušina – obje na Žumberačkoj zaravni. Vrlo je bogata fauna špiljskih puževa i špiljskih paukova s, primjerice, vrlo značajnim nalazom za znanost vjerojatno potpuno nove endemične vrste slijepog pauka roda *Mesostalita* osobite narančaste boje.

Sva su staništa i ekosustavi povezani u veliku cjelinu. U biološkom smislu također su značajna i područja gdje jedna vrsta staništa prelazi u drugu. Ovdje se sastaju i često zajedno obitavaju biljne, gljivlje i životinjske vrste iz obje vrste staništa. Primjer za to su vlažne livade ili grmoviti rubovi šuma. Zbog povijesnih okolnosti i posebnog načina organizacije ljudskog društva na Žumberku (seoske zajednice), ovdje posebice valja istaknuti posebnu vrstu ruderalnog i prijelaznog staništa - seoski mozaični krajolik. Kako se radi o izrazitom mozaiku vrlo malih površina (oranice, livade, pašnjaci, travnački voćnjaci, vinogradi, vrtovi, seoska dvorišta, tradicionalne građevine), a pod snažnim utjecajem čovjeka, ovakva staništa na malom prostoru objedinjavaju dijelove životinjskog i biljnog svijeta šireg područja. Iako je ovakav tip staništa umjetno stvoren, zbog svoje mozaičnosti i dinamičnih promjena on podržava značajne populacije rijetkih i ugroženih pripadnika flore i faune, kao i genetičke raznolikosti (npr. stare sorte udomaćenog voća i povrća).

Analiza staništa prema ugroženosti

Vegetacijska karta Parka prirode koju je izradila tvrtka Oikon d.o.o. 2004. godine predstavlja osnovu prostornog zoniranja Parka prirode s obzirom na tip biljnog pokrova. Minimalna površina kartiranja je 2,25 ha što razinom detalja približno odgovara karti mjerila 1:25000 u digitalnom obliku. Pri korištenju zadanog prostornog razlučenja na terenu je identificirano i poligonima dodijeljeno 17 klasa (Tablica 17. - Prilog IV). Klase koje su kombinacija dva ili tri tipa pokrova formirane su stoga što nije bilo moguće odrediti koji je tip dominantan.

Mnoge biljne zajednice i tipovi staništa prisutni na području Parka prirode nalaze se na površinama manjim od 2,25 ha ili ovim istraživanjem nisu identificirani tijekom terenskog obilaska, a vrlo su bitni za bogatstvo živog svijeta Parka prirode. Takve su npr. ruderalne i korovne zajednice, travnjaci trave tvrdače *Arnica* – *Nardetum strictae* ili travnjaci kalničke šašike *Seslerietum kalnikensis*, lokve, izvori, slapovi i speleološki objekti. Ti podaci uzeti su iz raznih izvora i prikazani su u točkastom odnosno linijskom obliku.

2.3.5 Krajobraz

Park prirode se nalazi u sjeverozapadnom dijelu Hrvatske u kojem se miješaju obilježja Dinarida, Alpa i Panonske nizine. Dinarski tip se očituje u krškom reljefu, alpski krajobraz je vidljiv u strmim i oštrim planinskim grebenima, a blaga, valovita pobrđa ukazuju na Panoniju.

U ovom dijelu Hrvatske se nalazi najveći broj naselja smještenih na nadmorskim visinama od 400 - 700 m.n.v. što je uvjetovalo postanak jednog od najvrjednijih obilježja ovog Parka prirode – mozaičnog krajobraza.

Uz sjevernu granicu Parka prirode nalazi se najviši planinski greben koji je uvijek bio pod najmanjim ljudskim utjecajem i tako ostao najbliži svom izvornom obliku. U njemu dominiraju šume i planinski pašnjaci/livade. Iako su šumski ekosustavi, kako ovdje tako i u drugim dijelovima Parka prirode, za razliku od otvorenih staništa siromašniji biološkom raznolikošću, njihov se značaj očituje u očuvanju mikroklima, vodnih zaliha i režima, sprječavanju erozije tla, podržavanju lokalnog gospodarstva, podržavanju isključivo šumskih vrsta biljaka, gljiva i životinja te, što je bitno za krajobraz - u doprinosu krajobraznoj dinamici i ljepoti krajobraza. U tom dijelu nema naselja, ima vrlo malo puteva, a na njegovim rubovima se pojavljuju brojni izvori.

Samoborsko gorje tj. istočni dio Parka prirode svojim krajobrazom iskače iz cjeline strmim i duboko usječenim dolinama kroz koje teku vodom bogati potoci te planinskim šumovitim grebenima na kojima se obično nalaze mala seoska naselja.

Plešivički kraj ili jugoistočni dio je gusto naseljen s južne strane gdje seosko stanovništvo obrađuje brojne vinograde na blagim terasama sve do Jastrebarskog. Vršni greben i sjeverna strana su strmiji i obrasli šumom.

Središnji dio Parka prirode se stepeničasto spušta prema jugu i u njemu se izmjenjuju brežuljci, zaravnjena polja i usječene doline vodotoka (npr. kanjon Kupčine i Slapnice). U tom dijelu nalazimo najveći broj seoskih zbijenih naselja koja su jednoliko raspoređena po cijelom prostoru. Time je krajobraz osnažen stalnim ljudskim utjecajem pa se ovdje stalno izmjenjuju naselja, obrađena polja, livade i šume.

Jugozapadni Vivodinski kraj je blago valovit brdski krajobraz s brojnim vinogradima i obrađenim površinama te dobrom naseljenošću.

Zapadni dio Parka prirode je najslabije naseljen i u njemu dominiraju šume. U područjima oko naselja nalazimo livade i malo polja koja se još obrađuju.

2.4 Socio-ekonomske i kulturne značajke

2.4.1 Povijesne značajke

Bogata arheološka prošlost Žumberka i Samoborskoga gorja svjedočanstvo je o dugotrajnoj naseljenosti ovoga prostora. Na području Parka prirode do sada je evidentirano preko 30 arheoloških nalazišta na kojima su pronađeni dragocjeni ostaci materijalne kulture od pretpovijesti do kasnoga srednjega vijeka. Najstariji su nalazi

mnogobrojne kamene sjekire, slučajno pronađene na različitim mjestima, koje dokumentiraju naseljenost u vrijeme mlađega kamenog doba (otprilike 6000 – 3500 godina prije Krista). U središnjem dijelu Žumberka, u današnjem selu Budinjak, smješteno je jedno od najznačajnijih arheoloških nalazišta u Hrvatskoj. Stariježeljeznodobno naselje i groblje s preko 140 zemljanih grobnih humaka (tumula) iz 9.- 6. st. prije Krista jedno je od najvećih takve vrste na prostoru jugoistočnih Alpi. Obilje rijetkih i bogatih nalaza materijalne kulture, među kojima se vrijednošću i značajem ističu oni pronađeni u najbogatijim grobnicama tzv. kneževskim tumulima, ukazuje na činjenicu da je u starije željezno doba ekonomski snažno naselje u Budinjaku najvjerojatnije imalo ulogu središta šireg područja. Iz vremena mlađeg željeznog doba potiče rijedak skupni nalaz keltskoga novca pronađenog u šumi blizu Okića. 1600 komada srebrnoga novca iz 1. st. prije Krista prema mjestu pretpostavljene kovnice dobilo je naziv „Samoborci“ i najstariji je novac pronađen na ovome području. U vrijeme Rimskoga Carstva, sredinom 1. st. poslije Krista romanizirano keltsko pleme Latobika, čija se matična postojbina nalazila u susjednoj Sloveniji, počinje se naseljavati u središnjem dijelu Žumberka. Vrijedni arheološki nalazi pronađeni na njihovom groblju u Gornjoj Vasi uvrstavaju ovo arheološko nalazište među najbogatija istovremena groblja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj.

Razdoblje ranoga srednjega vijeka i doseljenje Hrvata na područje Žumberka još su uvijek neistraženi i nepoznati. Monumentalni ostaci materijalne kulture razvijenoga i kasnoga srednjega vijeka vidljivi su danas kao ruševine utvrđenih gradova čija je izgradnja započela krajem 12. ili početkom 13. st. Uz Tušćak i Lipovac, svojim se značajem ističu Okić, jedan od najstarijih utvrđenih gradova u Hrvatskoj i Stari grad Žumberak, središnja utvrda na granici između Njemačkoga Carstva i Hrvatsko-ugarskoga kraljevstva koja je u to vrijeme prolazila najvišim dijelom Žumberačke gore.

Područje Žumberka krajem 15. st. postaje izrazito ugroženo čestim i intenzivnim osmanlijskim prodorima što rezultira iseljavanjem autohtonog stanovništva. Prema odluci austrijskoga cara, a radi uređenja već osnovane Vojne krajine, feudalni posjednici na Žumberku od 1530. godine organiziraju doseljavanje novog stanovništva, uglavnom iz zapadne Bosne, Like i zaleđa Dalmacije. Pridošlo „uskočko“ stanovništvo, koje preuzima vojne obaveze, većim je dijelom pravoslavne vjeroispovjesti, no u crkvenim se krugovima ubrzo donosi odluka o stvaranju unije. Pristupanjem katoličkoj crkvi i istovremenim zadržavanjem istočnoga obreda, početkom 17. st. formirana je grkokatolička vjerska zajednica na Žumberku. Od tada, tijekom sljedećih stoljeća, gradnja sakralnih objekata na Žumberku odražava demografsku sliku ovoga područja – pripadnici starijeg autohtonog stanovništva upražnjavaju katolicizam rimskoga obreda u rimokatoličkim crkvama i kapelama, a novopridošli grkokatolici katolicizam istočnoga obreda u grkokatoličkim objektima.

Na mnogim lokalitetima jedna uz drugu nastaju crkve i kapele oba obreda te se ovakav paralelizam očitava kao povijesna matrica i osobitost područja. Najljepši takav primjer su grkokatolička crkva sv. Petra i Pavla i rimokatolička kapela Uznesenja Blažene Djevice Marije u Sošicama.

Godine 1871. Vojna je krajina razvojačena, a područje Žumberka priključeno je civilnoj Hrvatskoj. Nestanak vojnih obaveza značio je i gubitak uz njih vezanih privilegija, što je dugoročno pogoršalo ekonomsku situaciju u Žumberku. Već početkom 20. stoljeća započinje snažan val ekonomski motiviranog iseljavanja stanovništva, koje se sve do danas nije zaustavilo.

Uz značajnu arheološku i kulturno-povijesnu baštinu područje Parka prirode obiluje i bogatom baštinom etnografskoga karaktera. Zahvaljujući trajnoj opredijeljenosti stanovništva ka ruralnom načinu života, krajobraz Žumberka i Samoborskoga gorja krasi mnogobrojna seoska naselja s očuvanom tradicijskom organizacijom zemljišta i pojedinačnim objektima tradicijske arhitekture. Značajno obilježje područja čini velik broj naselja smještenih na nadmorskim visinama između 400 i 800 metara, što je netipično za ostale krajeve Hrvatske.

Tradicijske stambene kuće, koje su do početka 20. st. gotovo bez iznimke bile građene od drveta, nažalost sve više smjenjuje nova izgradnja, no ponegdje su još potpuno očuvani zbijeni zaselci nastali diobom nekadašnjih zadružnih obitelji. U riječnim i potočnim dolinama očuvani su malobrojni primjerci drvenih mlinova kojima je područje nekada obilovalo. Etnografske zbirke u Samostanu sestara bazilijanki u Sošicama, u Radatovićima i u Muzeju žumberačkih uskoka u Stojdragi mjesta su na kojima se čuva mnoštvo etnografskih predmeta koji svjedoče o raznovrsnosti baštine nastale zahvaljujući dugotrajnom suživotu dviju različitih etničkih i vjerskih skupina.

Kulturnoj i znanstvenoj slici Hrvatske umnogome su pridonijeli brojni Žumberčani. Najistaknutiji među njima bili su povjesničar Tadija Smičiklas i lingvist Petar Skok. Djelovanje drugih značajnih povijesnih osoba na Žumberku potrebno je istražiti kao i zanimljive legende sa Žumberačkog i Samoborskog područja.

2.4.2 Korištenje područja u prošlosti

Vezano uz planinsku klimu i lošije komunikacijske veze s većim mjestima, stanovnici Žumberka osiguravali su si hranu vlastitom proizvodnjom. Glavne poljoprivredne djelatnosti su bile stočarstvo u brdovitim te ratarstvo u ravnijim predjelima. Stanovnici Žumberka i Samoborskog gorja tradicionalno su koristili južne obronke za uzgoj vinove loze. Poljodjeljski radovi počinjali su u rano proljeće gnojenjem, nakon čega je slijedilo oranje, okapanje i sijanje žitarica. Kukuruz, pšenica, ječam i zob su bile glavne žitarice, a nešto manje se sijalo raž, heljdu i proso. Svake se godine mijenjala kultura prema sljedećem rasporedu: kukuruz (1.godine) – raž, ječam ili pšenica (2.godine) – odmor zemlje (3. godine). U vrijeme odmora zemlje koji se zvao cjelina (celina, ćelina) u Pokleku se sijao krumpir, a u Sošicama djetelina. Za obradu tla koristili su se najjednostavniji alati i drveni plugovi koje su izrađivali majstori kolari i kovači, a kasnije su ih zamijenili željezni plugovi.

Stanovnici gorja koristili su volove, konje te rjeđe magarce i krave za transport. Uzgajali su krave, svinje, ovce, perad te rjeđe koze i zečeve. Dodatan izvor prihoda imali su od prodaje tegleće stoke, krava, junaca, kozlića i janjaca. Jedino su kravlje mlijeko koristili za izradu sira. Stoka se tjerala na pašnjake i sve do Jurjeva (kraj travnja) se nije pazilo gdje stoka pase, a nakon toga se stoka nije puštala na travnjake već je pasla na gmajni ili u šumi. Travnjaci na višim nadmorskim visinama su se kosili jednom godišnje (krajem srpnja), a na nižim dva puta. Trava se kosila ručno. Kao stelju su pod stoku stavljali paprat, staru lošu travu (arbuda) i lišće.

U neposrednoj blizini seoskih domaćinstava nalazili su se vrtovi i voćnjaci. Na njivama se sijala konoplja koja se koristila za izradu tekstila. Druga najvažnija sirovina za izradu tekstila bila je vuna od runa domaćih ovaca.

Drvo se koristilo za izgradnju kuća te ogrjev. Do početka 20. stoljeća kuće su bile većinom drvene građe.

2.5 Sadašnje značajke

2.5.1 Lokalna zajednica

Jedna od najistaknutijih prepreka razvoju Žumberka i Samoborskog gorja svakako je depopulacija i sve starija dobna struktura preostalog stanovništva. Ti su procesi osobito izraženi u općinama Žumberak i Krašić te u gradu Jastrebarsko. Prema popisu stanovništva iz 1953. godine na području Parka prirode živjelo je 15817 stanovnika. Od tada se taj broj kontinuirano smanjuje te je prema popisu stanovništva iz 2011. na području Parka prirode živjelo 3327 stanovnika, što s obzirom na njegovu površinu, iznosi prosječnu gustoću naseljenosti od manje od 10 stanovnika po km².

Na području Parka prirode smještene su 153 naselja. Vrlo razgranata mreža naselja, zbog snažnog depopulacijskog procesa, više odmaže nego što je oslonac cjelovitom razvitku te se na cijelom području Parka prirode nije razvilo ni jedno lokalno središte s barem minimalnim brojem centralnih funkcija. Razvijenija naselja su Sošice, Kostanjevac, Stojdraga, Vivodina, Oštrc i Kalje (Gornja Vas).

Zbog još uvijek očuvanog tradicionalnog oblika ruralnoga života, najveći dio stanovništva i danas ostvaruje prihode ekstenzivnim korištenjem poljoprivrednih površina i šuma. Manji broj stanovnika stalno je zaposlen u državnim ili privatnim poduzećima koja svoju aktivnost obavljaju na području Parka prirode. Privatno poduzetništvo ograničeno je na pojedinačne slučajeve, a grane gospodarstva u kojima se ono razvija uglavnom pripadaju uslužnim djelatnostima poput trgovine, ugostiteljstva i turizma te rjeđe poljoprivrednoj proizvodnji i preradi.

Nezadovoljavajuća opremljenost područja komunalnom infrastrukturom ili njezino neadekvatno održavanje predstavljaju objektivnu prepreku za planiranje razvojnih aktivnosti. U prometnoj mreži područja državne su ceste zastupljene samo s jednim magistralnim objektom koji povezujući Breganu i Krašić prolazi kroz središnji dio gorskoga masiva. Pristup brojnim naseljima koja su smještena na manjoj ili većoj udaljenosti od ove prometnice zbog stanja županijskih, lokalnih ili nerazvrstanih prometnica često je znatno otežan. Električna mreža te time i opskrbljenost električnom strujom u pojedinim selima još su niske kvalitete i nepovoljni ne samo za obavljanje gospodarskih aktivnosti već i za svakodnevne funkcije domaćinstava. Međutim, sustavno se radi na poboljšanju električne mreže. Odsutnost vodovodne mreže na području koje administrativno pripada gradu Samoboru u najvećem je broju slučajeva uzrokovala izgradnju pojedinačnih vodozahvatnih objekata radi opskrbe vodom. Sustav odvodnje otpadnih i oborinskih voda u Parku prirode ne postoji, što je izrazito nepovoljno radi krških obilježja područja.

Dugotrajan i visok depopulacijski trend za posljedicu je imao zatvaranje većeg dijela obrazovnih i zdravstvenih ustanova. Na području Parka prirode trenutačno djeluje 6 područnih škola s neizvjesnom budućnošću zbog malog broja učenika te jedan dom zdravlja. Jedino općinsko sjedište smješteno u Parku prirode pripada općini Žumberak i nalazi se u Kostanjevcu.

Iako primarno sjedišta duhovnog života, župni dvorovi, posebice oni grkokatoličkoga obreda, posljednjih su se desetljeća istakli naglašenom brigom za svjetovne potrebe i svakodnevni život stanovništva.

2.5.2 Drugi korisnici prostora

Na području Parka prirode žive, rade i/ili se rekreiraju drugi korisnici prostora koji su pod izravnim utjecajem aktivnosti koje provodi Javna ustanova. Stoga Javna ustanova u svom radu kontinuirano surađuje s ostalim dionicima, prepoznaje njihove vrijednosti te ih koristi kao izvor znanja i vještina koje se mobiliziraju radi podrške u provedbi svojih aktivnosti. Tako npr. Javna ustanova kontinuirano surađuje s lovačkim udrugama koje kroz aktivnosti košnje travnjaka u svojim lovištima pridonose očuvanju travnjačkih staništa. Kontinuirano se surađuje i s planinarskim i sportskim društvima (planinarski pohodi, atletske i biciklističke utrke) kojim se kroz ustupanje objekata Javne ustanove i logističku potporu čuvarske službe pomaže u organizaciji Parku prirode prihvatljivih sportskih događanja. Javna ustanova je od početka svoga rada također puno investirala u objekte na Slanom Dolu i eko-centar u Budinjaku te ih po potrebi ustupa na korištenje Hrvatskoj gorskoj službi spašavanja, istraživačima, lokalnoj samoupravi za održavanje sastanaka i slično.

Kako bi se olakšalo bolje planiranje i pregled, korisnici prostora podijeljeni su u 16 širokih kategorija (Tablica 18. - prilog V). U svakoj od njih navedeni su neki od tipičnih dionika te se ne navode apsolutno svi dionici u prostoru. Detalji o gledištima korisnika prostora Parka prirode, kao i detalji koji su prikupljeni širokim savjetodavnim procesom nalaze se u poglavlju 2.6 Proces sudjelovanja korisnika prostora.

2.5.3 Sadašnje korištenje prostora

Od ukupne površine Parka prirode od 34.235,98 ha, šume zauzimaju najviše prostora (20.430 ha ili 60,5%), od kojih je privatnih šuma 7031 ha (35%). Raspored državnih šuma je dosta ravnomjeran, s izuzetkom jugozapadnog dijela (vivodinski kraj) gdje je šumovitost nešto manja. Plansko gospodarenje državnim šumama koje utječe na biološko i ekološko stanje provode Hrvatske šume d.o.o. U državnim šumama 83% su gospodarske šume, a zaštitnih i šuma posebne namjene je oko 17%. Uglavnom se gospodari jednodobnim šumama prirodnog sastava oplodnim sječama što podrazumijeva da se pri dovršnom sijeku uklanjaju sva stara stabla na površini odsjeka. Posječena drvena masa koristi se za industrijsku proizvodnju (prema kakvoći), kao celulozno drvo i za ogrijev. Gospodarenje privatnim šumama nije organizirano te je većina šuma lošijeg stanja, u obliku „panjača“.

Poljoprivredna zemljišta druga su po površini kategorija u postojećoj namjeni površina, a zauzimaju 36,8% ukupne površine Parka prirode. U sklopu toga su oranice (21%), livade (37%) i pašnjaci (33%), voćnjaci (4%) i vinogradi (5%). Zbog velikog iseljavanja znatan dio poljoprivrednih površina je zapušten, a na velikom dijelu površina promijenjena je kultura bez evidencije u katastru. Dio površina koje se vode kao livade ili pašnjaci zarastao je u grmlje i šumu, te ih više nitko ne kosi, niti se na njima napasa stoka. Od poljoprivrednih kultura najviše se sadi krumpir, a vrlo se malo sije ječam i zob. Lokalno stanovništvo za osobne potrebe uzgaja i različite povrtno kulture pritom koristeći ponikve. Vinogradi i voćnjaci najrazvijeniji su u jugozapadnom dijelu Parka prirode, ali je i tu prisutan proces zapuštanja.

Vode zauzimaju 144 ha prostora Parka prirode (0,4%). Svojim značajem za krajobraz, vodoopskrbu te ribolovno korištenje predstavljaju vrlo važan dio namjene prostora. Velik broj manjih vodocrpilišta opskrbljuju lokalno stanovništvo vodom. Na području Parka prirode trenutno rade ribogojilišta Vrabac i Jaševnica s proizvodnjom pastve.

U prostoru Parka prirode nekada su se koristili tvrdi vapnenci za zidanje kuća i izgradnju cesta. Na području Lipovca postoji jedan lokalitet tzv. plavog kamena. Raskopine i ostaci nekadašnjih kamenoloma evidentirani su na 23 lokacije, koje i sada povremeno koristi uglavnom lokalno stanovništvo za svoje potrebe. Neposredno uz Park prirode, ali izvan njegovih granica, postoji još 10 mjesta gdje se vadi materijal (kamenolomi, pjeskokopi, posudišta).

Na području Parka prirode djeluje 14 lovačkih udruga koje gospodare divljači. Najvažnija lovna divljač jesu srne (*Capreolus capreolus*), divlja svinja (*Sus scrofa*), jelen (*Cervus elaphus*), zec (*Lepus europaeus*) i fazan (*Phasianus colchicus*). Lovačka društva broje oko 940 članova te raspolažu sa sedam lovačkih kuća. Lovačka društva gospodare prema desetogodišnjoj lovnogospodarskoj osnovi za koju se propisuju mjere zaštite prirode.

Na području Parka prirode sakuplja se ljekovito bilje, gljive i šumski plodovi (kesten, šipak, lješnjak, drijen i sl.). Izletnici skupljaju za vlastite potrebe, a lokalno stanovništvo i za otkup.

Utjecajno područje Parka prirode u svojim jugozapadnim i zapadnim dijelovima gusto je naseljeno (gradovi Samobor i Jastrebarsko), dok je u sjevernim i istočnim dijelovima gotovo opustošeno (granica sa Slovenijom). Na području grada Jastrebarsko nalazi se punionica vode „Jana“ kao i kompleks bazena koji trenutno nije u funkciji. Obrti i malo poduzetništvo je dobro razvijeno, a posebnu prijetnju čini izgradnja kuća i vikendica, osobito na Plešivici. Također, tu se nalaze i tri velika komercijalna kamenoloma (Draga Svetojanska). Na području Grada Samobora također su razvijeni obrti i malo poduzetništvo, a najveću prijetnju čini eksploatacija kamena (Samoborka d.o.o.). Uz granicu s Republikom Slovenijom (poljoprivredno dobro) nalazi se nekoliko većih mjesta (gradova) kao što su Metlika, Kostanjevica i nešto dalje Novo Mesto. Sa slovenske strane nije toliko izražena prijetnja bespravne gradnje (ili nešto sl.).

2.5.4 Turizam i rekreacija

Premda se, zbog brojnih cesta i puteva kojima je omogućen pristup Parku prirode, ne može voditi točna evidencija broja posjetitelja primjetan je porast njihovog broja u ovom zaštićenom području. Osim domaćih, sve je veći broj i stranih turista koji ovo područje biraju za svoju destinaciju.

Javna ustanova u razdoblju od svoga osnivanja otvorila je dva eko-centra (Slani Dol i Budinjak) u kojima posjetitelji mogu dobiti željene informacije te dvije postaje čuvara prirode (Grdanjci i Sošice).

Najčešće aktivnosti posjetitelja u Parku prirode su biciklizam, pješaćenje, planinarenje, sportsko penjanje, paragliding, jahanje, sanjkanje te lov i ribolov. U tu su svrhu obilježene četiri biciklističke staze ("Vilinska staza", "Staza slapova", "Staza šišmiša" i "Staza Sv. Gere"), ukupne dužine preko 200 km koje su različito zahtjevne, ovisno o preferencama korisnika. Ljubitelji pješaćenja na raspolaganju imaju pješaćku stazu "Put Kraljice bukve" od Sošica do Slanog Dola dužine od oko 35 kilometara. Uređene su i tri poučne staze. "Staza kneževa" u Budinjaku, vezana uz značajna arheološka nalazišta te prirodne fenomene Parka prirode, duga je 4,2 kilometra. U selu Dane nalazi se poučna staza „Izvori života“. Duga je 800 metara, a tematski je posvećena važnosti vodenih staništa na kršu. U Loviću Prekriškom smještena je skoro 2 kilometra duga poučna staza „Gdje voće zri“ posvećena travnjačkim voćnjacima. Uskoro će biti postavljena i četvrta poučna staza podno Starog grada Okića. Posjetitelji mogu staze obići samostalno ili, uz prethodnu najavu, zatražiti stručno vodstvo djelatnika Javne ustanove. Od

2005. godine u Arheološkom parku u Budinjaku održava se i kulinarska radionica "Tisućljeća kulinarstva", u kojoj posjetitelji, uz stručno vođeni obilazak "Staze kneževa", mogu samostalno pripremati jela iz pretpovijesti, rimskog doba, srednjeg vijeka te novovjekovne tradicionalne žumberačke kuhinje.

Na području Parka prirode uređene su i markirane brojne planinarske staze koje održavaju planinarska društva te je posjetiteljima na raspolaganju devet planinarskih domova. Većina njih otvorena je vikendom, odnosno prema najavi posjetitelja. Od ukupno osam ugostiteljskih objekata koji nude konzumaciju jela i/ili pića, u nekoliko njih također se može prenoćiti, a u Eko-selu Žumberak u ponudi je i jahanje konja.

Ljubiteljima paraglidinga na raspolaganju su dva uređena uzlijetališta na Plešivici i na Japetiću, a za sportsko penjanje dva uređena (Okić i Terihaji) i jedno neuređeno penjalište (Oštrc).

Spomenuti smještajni kapaciteti na području Parka prirode relativno su skromni i ograničeni na planinarske domove i malobrojna obiteljska gospodarstva koja se bave ruralnim turizmom, što zadovoljava potrebe najčešćih tipova posjetitelja: planinara, biciklista i ljubitelja prirode. No, blizina većih mjesta i gradova van granica Parka prirode (Samobor, Jastrebarsko, Krašić, Ozalj), u pogledu smještaja i gastronomske ponude zadovoljit će i zahtjevnije posjetitelje.

Od osnutka Javne ustanove, njezini su djelatnici uključeni u osmišljavanje i provođenje različitih edukativnih i interpretativnih aktivnosti, u svrhu što boljeg osvješćivanja javnosti, osobito školaraca, o prirodnim vrijednostima i kulturnoj baštini Parka prirode. U tom smislu, razvijeni su edukativni programi "Mladi čuvar prirode" i "Nadzornik volonter" te se jednom godišnje odvija višednevni eko-kamp "Čuvam svoje gorje".

2.6 Proces sudjelovanja korisnika prostora

Uključivanje dionika

Za Javnu ustanovu bilo je značajno izraditi plan upravljanja kroz suradnju, uzimajući u obzir gledišta i mišljenja lokalnog stanovništva i korisnika prostora. Susreti s lokalnim stanovnicima i korisnicima prostora bili su jedan od najizazovnijih zadataka prilikom izrade prvog nacrtu plana upravljanja 2009. godine. Komentari, mišljenja i ideje koje smo zajedno razmijenili uvelike su obogatile sadržaj plana i pomogle u određivanju smjera upravljanja Javne ustanove. U razdoblju od prvog nacrtu Plana upravljanja do danas uključivali smo i prilagođavali sadržaj sukladno preporukama i komentarima dionika koje smo prikupljali tijekom redovnog rada.

„Očišćeni potoci s puno pastrva kao što je bilo nekad“. (sastanak sela, Stojdraga, 2009.)

„Da se vide i čuju djeca koja se igraju na cesti“. (Stojdraga, 2009.)

„Sviđaju mi se livade, pogledi, kanjoni, špilje; uvijek otkrijem nešto novo!“ (planinar, Agencija za pustolovni turizam – KRIK, 2009.)

„1965. godine u školu u Novim selima je išlo 200 đaka, danas ih je 5.“ (poljoprivrednik, Priseka, 2009.)

„Nema više stočnih sajмова koji su se prije održavali dva puta mjesečno.“ (sastanak sela, Gornja Vas, 2009.)

„Ostali su samo stari ljudi, u selima ima samo po par ljudi. Mladi ljudi su otišli.“ (poljoprivrednik, Sošice, 2009.)

„Da se ožene svi dečki i da se poudaju sve cure i da se tako poveća natalitet“ (sastanak sela, Plešivica, 2009.)

„Mala domaćinstva s dvije do tri sobe za iznajmljivanje, domaća hrana (sir, vrhnje, špek, kruh iz krušne peći i slično).“ (sastanak sela, Stojdraga, 2009.)

„Malo nam za Žumberak potegnite!“
(poljoprivrednik, Bratelji, 2009.)

„Trebaju se negovati specifičnosti Žumberka: duh zajedništva i međusobnu solidarnost.“ (svećenik, Grko - Katolička crkva, 2009.)

Prije početka sudjelovanja korisnika prostora u planu upravljanja, Javna ustanova je razvila plan angažiranja korisnika prostora. Taj se plan temelji na detaljnoj analizi korisnika prostora koja uključuje procjenu odnosa i utjecaja različitih korisnika prostora na Park prirode, kao i na druge sektore, poput turizma i gospodarstva.

Plan angažiranja sadrži pregled razina i načina sudjelovanja različitih kategorija korisnika prostora i predstavnika. On ne osigurava samo činjenicu da je Park prirode radio s predstavnicima svih ključnih grupa korisnika prostora, nego i da je razina sudjelovanja prikladno određena.

Sva gledišta i mišljenja koja su dobivena kroz proces sudjelovanja, pregledana su, sistematično analizirana i razmatrana kroz razvoj plana upravljanja.

2.7 Istaknute vrijednosti područja

Ljepota mozaičnog krajolika te slikoviti vidici i panorame, najčešće su spominjana vrijednost ovog područja bilo da se razgovara s njegovim posjetiteljima ili ljudima koji u njemu žive. Očuvana priroda, brojni izvori vode, travnjaci, šume te bogatstvo šumskih plodova, ljekovitog bilja i ostalih proizvoda prirode još uvijek su svakodnevica života ovog kraja te ugodan prizor za njegove posjetitelje. Kao kulturne vrijednosti najčešće su spominjani šarm i autentičnost sela i zaseoka, tradicionalna arhitektura te narodne nošnje i običaji, poput Žumberačkog veza. No, budući da je većina navedenog direktna posljedica djelovanja ljudi, upravo su stanovnici ovog područja prepoznati kao njegova temeljna vrijednost.

Geografski položaj u blizini Zagreba i državne granice sa Slovenijom te rad Javne ustanove također se smatraju prednostima Parka prirode. Značajnu vrijednost lokalno stanovništvo vidi i u organiziranju Dobrovoljnih vatrogasnih društava (DVD) te gradnji vatrogasnih domova koji su u mnogim izdvojenim i osamljenim selima jedan od malobrojnih preostalih oblika okupljanja i zajedničkog djelovanja stanovnika. Naglašena potreba ljudi za zajedničkim djelovanjem u smjeru poboljšanja uvjeta života, koja se očituje u ovom primjeru, posljedica je najistaknutijeg problema ovog područja – depopulacije.

2.8 Zapažene promjene u posljednjih dvadeset godina

Promjene koje ljudi primjećuju na području Parka prirode u posljednjih dvadeset godina uključuju smanjenje broja stoke, porast broja divljih svinja i povećanje štete koju one rade na usjevima, smanjenje količine dostupne vode (snižavanje vodotoka), veće količine smeća, nekontrolirana ili neprilagođena gradnja te povećana eksploatacija prirodnih dobara (prije svega državnih šuma). U nekim su područjima primijećene i pozitivne promjene u vidu poboljšanja infrastrukture, pri čemu je najčešće spominjano unapređenje telefonskih linija i asfaltiranje cesta, zatim vodovod, odvoz smeća i javna rasvjeta. No, najčešće spominjane promjene su depopulacija, koja je svoj zadnji val započela nakon II. svjetskog rata, te, uz nju vezano, napuštanje poljoprivrede i zaraštavanje livada i pašnjaka. Upravo su ove dvije pojave našle svoje mjesto i na vrhu ljestvice trenutnih problema kao i prijetnji razvoju Parka prirode u budućnosti.

2.9 Problemi sadašnjice – prijetnje za budućnost

„Nedostaje radne snage i mladih obrazovanih ljudi“; „U selima nedostaje živosti“; „Nestaju običaji...“

Najčešće spominjani problem ovog područja i prijetnja njegovom razvoju svakako je depopulacija, a njene uzroke valja potražiti u najčešće spominjanim tekućim problemima s kojima se ljudi susreću u svakodnevnom životu na ovom području. To su: loša infrastruktura (loše stanje ili potpuni nedostatak cesta, vodovoda, kanalizacije, opskrbe električnom energijom i slično), slabo organizirane komunalne i uslužne djelatnosti (teško dostupni liječnici i veterinari, trgovine, pošta, benzinske stanice, loše organiziran odvoz smeća i slično) te slab pristup tržištu poljoprivrednih proizvoda. Posljedice depopulacije očituju se u zatvaranju škola, starijoj dobnoj strukturi populacije, nedostatku radne snage i obrazovanih mladih ljudi te, s tim u vezi najčešće spominjanom problemu, napuštanju poljoprivrede koje vodi ka zaraštavanju livada i pašnjaka te predstavlja direktnu prijetnju očuvanju bioraznolikosti i mozaičnosti krajolika.

2.10 Vizije budućnosti

U prilog zaštiti ovog područja svakako ide činjenica da njegovi stanovnici i posjetitelji kao idealan smjer njegovog razvoja uglavnom smatraju djelatnosti koje su u skladu s očuvanjem njegovih, gore navedenih, prirodnih i kulturnih vrijednosti. Najviše ljudi smatra da je perspektiva razvoja Parka prirode u turizmu, ponajprije seoskom, vjerskom i zimskom, te, s tim u vezi, razvoju bogatije ugostiteljske ponude, daljnjem razvoju i unapređenju infrastrukture za posjetitelje (razne staze, edukacijski i informativni centri), razvoju centra za zimske sportove na Svetoj Geri i slično. Sljedeća djelatnost koju ljudi u budućnosti žele vidjeti na ovom području je poljoprivreda te su najčešće spominjani razni oblici ekološke poljoprivredne proizvodnje, zatim razvoj stočarstva te djelatnosti poput prerade voća i povrća, uzgoja ljekovitog bilja i tome slično. Ponovno naseljavanje i povratak živosti ovog kraja sastavni je dio većine ovih vizija.

Dio stanovnika Parka prirode kao bitan dio njegovog razvoja u budućnosti smatra i rješavanje pitanja granice te razvoj boljih odnosa s Republikom Slovenijom kao i razvoj transgranične regije.

2.11 Očekivane uloge Parka prirode

Od Javne ustanove svakako se očekuje da se bavi zaštitom prirodnih i kulturnih vrijednosti. Pri tom su najčešće spominjane edukacija o vrijednostima Parka prirode te njihova promocija i prezentacija. Također se od Javne ustanove očekuje da stimulira održivi razvoj i gospodarenje prirodnim resursima, da sudjeluje u razvoju turizma, da surađuje s lokalnim stanovništvom, lobira u tijelima državne uprave i regionalne i lokalne samouprave te da bude koordinator promjena na ovom području. Osim toga očekuje se i direktno uključivanje ili pomoć Javne ustanove u rješavanju problema odvoza smeća i divljih deponija, očuvanju kvalitete vode te nadziranje i kontrola sječe šuma i lova, nadzor gradnje na području Parka prirode te određivanje standarda za izgradnju novih i obnovu starih kuća. Od Javne ustanove stanovnici također očekuju pomoć pri plasmanu poljoprivrednih proizvoda i subvencioniranju poljoprivrede, savjetodavne usluge te stvaranje uvjeta za povratak ljudi na područje Parka prirode.

3 Vizija, teme i ciljevi plana upravljanja

3.1 Vizija

Park prirode ostati će spokojno mjesto u kojem se njeguje prijateljski odnos čovjeka i prirode. Kao područje bogatog ruralnog života i dalje će se isticati neponovljivim mozaikom kulturnog i prirodnog nasljeđa te će biti prepoznato kao jedna od vrednota svjetske baštine.

3.2 Teme upravljanja, ciljevi i aktivnosti prema temama

3.2.1 Zaštita, očuvanje i korištenje prirodnih vrijednosti Parka prirode

Sve prisutnije napuštanje tradicionalnih načina poljoprivrede, poput košnje i napasnja blaga, koje je posljedica izrazite depopulacije, predstavlja najveću prijetnju prirodnim vrijednostima Parka prirode te njegovom osebujnom mozaičnom krajobrazu. Napuštanje zemlje, dakle, prijeti opstanku polu-prirodnih staništa na području Parka prirode te čitavom rasponu živog svijeta koji na tim staništima živi.

Iako se informacija o značenju prioriteta dodijeljenih aktivnostima navodi u poglavlju 4.1 potrebno je već ovdje, na početku opisa aktivnosti, to navesti. Svaka aktivnost svrstana je u jedan od prioriteta I, II ili III (stupac P u tablicama 3. - 8.). Prioritet I obuhvaća sve aktivnosti koje se moraju izvršiti za vrijeme trajanja plana upravljanja, dok prioritet II označava aktivnosti koje treba dovršiti, a razlog za neprovođenje mora biti čvrst. Prioritet III označava aktivnosti koje se mogu izvršiti kada to bude moguće s obzirom na vrijeme i raspoloživa financijska sredstva.

Analizirajući i prateći značajke krajobraza (AA) moći će se pravovremeno reagirati na njegove potencijalne negativne promjene te usmjeravati dionike na prihvatljive razvojne aktivnosti i načine korištenja zemljišta. Rezultat krškog karaktera prostora brojni su speleološki objekti vrijedni i kao čimbenici georaznolikosti područja (AB) te kao stanište bogate i raznovrsne špiljske faune. Zbog osjetljivosti krških sustava na potencijalna zagađenja te zbog prije navedenog planiraju se aktivnosti daljnjeg istraživanja, educiranja javnosti, čišćenja te po potrebi i ograničavanja pristupa lokalitetima koji su značajni elementi georaznolikosti Parka prirode. Krški karakter uvjetuje i potrebu planiranja aktivnosti usmjerenih na praćenje fluvio krškog stanja te potencijalnih negativnih utjecaja na površinske i podzemne tokove (AC). Kao odgovor na to planiraju se aktivnosti praćenja i istraživanja hidroloških i hidrogeoloških procesa, suradnju s institucijama koje mogu imati negativan utjecaj na površinske i podzemne tokove te provedbom projekata usmjerenih na prezentaciju ekološki prihvatljivih načina pročišćavanja otpadnih voda kao što su biljni uređaj za pročišćavanje otpadnih voda i kompostni wc. U zaštiti vrsta i staništa (AD) vlažna staništa su prepoznata kao posebno osjetljiva te se aktivnostima izrade i provedbe akcijskih planova

za lokalitet „Jarak“ i lokve planira osigurati njihovo zadovoljavajuće stanje. Kod prioriternih vrsta i staništa naglasak je dan na aktivnosti vezane uz travnjake - kroz dodatna istraživanja te reviziju i provedbu Akcijskog plana. Planira se provođenje monitoringa i prikupljanje podataka za Natura 2000 vrste i staništa (Tablica 18. - Prilog VI). Na područjima gdje je uočeno da su podaci oskudni provoditi će se potrebna istraživanja koja će biti upotpunjena smjericama za održavanje. Kod gospodarenja i zaštite divljači, gospodarenja šumama i upravljanja invazivnim vrstama planira se potencijalne negativne utjecaje spriječiti suradnjom s relevantnim dionicima. Kroz aktivnosti (AE) vezane uz poljoprivredno zemljište i prirodne proizvode cilj je pratiti načine korištenja zemljišta te poticati sudjelovanje lokalnog stanovništva u Programu ruralnog razvoja. Na taj nači će se pozitivno utjecati na zadržavanje tradicionalnog načina korištenja prostora. U smislu bogatstva vrsta, za Park prirode su posebno važni travnjaci koji su nastali kao posljedica tradicionalnih načina poljoprivrede poput košnje, ispaše domaćim životinjama te rotacije usjeva. Ovi su travnjaci stanište iznimno velikom broju vrsta, uključujući rijetke i ugrožene orhideje, ljiljane te globalno ugrožene leptire iz roda gorskih plavaca (*Phengaris*).

Također, ne smije se zanemariti i važnost ostalih poluprirodnih staništa poput lokvi, voćnjaka, obradivog zemljišta i pridruženih ruderalnih zajednica, kao sastavnih dijelova ovog bogatog i dinamičnog krajobraza. Glavnina Parka prirode je u geološkom smislu pokrivena dinarskim kršem, čija je propusnost uzrok opsežnoj mreži izvora, podzemnih vodnih tokova, oko 180 do sada zabilježenih špilja i jama te drugih speleoloških objekata, poput ponikvi. Sve su to vrijedna staništa, i to ne samo za kolonije šišmiša poput ugroženog južnog potkovnjaka (*Rhinolophus euryale*), nego i za bogatu podzemnu faunu beskralješnjaka, kojoj pripadaju i brojne endemske vrste te čak i neke vrste potpuno nove za znanost. Park prirode obiluje izvorima, a prisutne su i rijeke, potoci i slapovi koji lokalno stanovništvo opskrbljuju pitkom vodom, među kojima su i izvori poznate mineralne vode koje koriste ribogojilišta, prvenstveno za uzgoj pastirve.

„Otvorena staništa su najugroženija, što osim travnjaka znači i druga staništa vezana uz poljoprivredu: obrađene površine, vinogradi, voćnjaci. Uz njih su vezane tri vrste sova: sivi čuk, čuk i kukuvija.“
(znanstvenica, Zavod za ornitologiju HAZU, 2009.)

Dominantni tip vegetacije u Parku prirode su šume, posebice šume bukve i hrasta. Važne su u regulaciji vodnih tokova i sprječavanju erozije, posebno na strmim obroncima i u jarcima. Od primarne je važnosti i zaštita sekundarnih prašuma, staništa poznatih po velikom broju vrsta beskralješnjaka, gljiva i nižeg bilja, što uključuje i zaštitu predjela „Kuta“. Istraživanjem u bukovim šumama na visokim nadmorskim visinama otkriven je novi lokalitet rijetkog crnog daždevnjaka (*Salamandra atra*).

Ozbiljan problem, ne samo za lokalno stanovništvo nego i za osjetljivu vodenu faunu predstavlja zagađenje vodnih tokova u Parku prirode. Uzrok tome je osjetljiva priroda krša, nepostojanje kanalizacijskog sustava, loša izvedba septičkih jama, otvorena gnojišta te drugi zagađivači poput umjetnih gnojiva. Veliki razmjeri ili neodrživo korištenje šuma i voda od strane velikih (uglavnom javnih) poduzeća također neposredno prijete vodnim tokovima, a posebice vlažnim staništima poput močvarnih koja su vrlo osjetljiva na promjene vodnog režima.

Protuzakonito korištenje kamena, šumarske aktivnosti neprimjerene zaštićenom području te protuzakonita ili neprimjerena izgradnja novih objekata i infrastrukture stvaraju ružne prizore koji prijete jedinstvenom izgledu ruralnog krajobraza.

Gospodarenje državnim šumama, kojim upravlja tvrtka Hrvatske šume d.o.o., ponekad je neprilagođeno vrijednostima područja te štetno utječe na bioraznolikost. Ostvarivanje koristi od ove djelatnosti za lokalno je stanovništvo ograničeno na stjecanje malobrojnih radnih mjesta u Hrvatskim šumama.

Lovačka društva na području Parka prirode reguliraju populacije divljači bez prirodnih neprijatelja i time štite poljoprivrednu proizvodnju. Nekim aktivnostima, poput košnje livada, pozitivno utječu na bioraznolikost, no cijepljenjem i hranjenjem pojedinih vrsta divljači negativno utječu na prirodnu ravnotežu i uzrokuju povećanje populacije divljači.

Održavanje mozaičnog krajobraza Žumberačkog i Samoborskog gorja te smanjenje trenutnih prijetnji njegovim, živim svijetom bogatim, staništima te rijetkim i ugroženim vrstama koje ona udomljaju, predstavlja jedan od glavnih izazova za Javnu ustanovu Parka prirode.

Tablica 3. Zaštita, očuvanje i korištenje prirodnih vrijednosti Parka prirode - ciljevi i aktivnosti

AKTIVNOST	BR. AKT.	INDIKATORI AKTIVNOSTI	P	PERIOD PROVOĐENJA PLANA (2017. - 2026.)										SUR.	
				G1	G2	G3	G4	G5	G6	G7	G8	G9	G10		
TEMA A Zaštita, očuvanje i korištenje prirodnih vrijednosti Parka prirode															
CILJ			INDIKATORI USPJEŠNOSTI												
Održavati i štiti jedinstveni krajobraz i prirodne vrijednosti Parka prirode, stvorene djelovanjem čovjeka i prirode, promocijom djelatnosti koje su u skladu s osjetljivim okolišem.			Rezultati praćenja bioraznolikosti i krajobrazne raznolikosti upućuje na očuvanost ključnih obilježja staništa, vrsta i krajobraza.												
Pratiti korištenje prirodnih dobara i regulirati ga na način da ono bude u skladu s ciljevima očuvanja.			Rezultati sustavnog praćenja odabranih prirodnih dobara pokazuju da je njihovo korištenje u skladu s ciljevima očuvanja prirodnih vrijednosti.												
AA Zaštita krajobraza															
Procijeniti značajke krajobraza te izraditi kartu značajki krajobraza za cijelo područje Parka prirode.	AA1	Izrađena je procjena značajki krajobraza i pripadajuća karta.	1												JU, VS

Suradivati s nadležnim tijelima kako bi se osiguralo da su sve aktivnosti obnove i razvoja, a dozvoljene prostornim planovima u utjecajnom području Parka prirode, u skladu s očuvanjem značajki krajobraza.	AA2	Broj održanih sastanaka.	1																JU, G, O, KO
Pratiti i vrednovati promjene krajobraza.	AA3	Prate se promjene u krajobrazu, broj terenskih zapisnika.	1																JU, VS
AB Geobaština																			
Istražiti potrebu i sukladno tome postaviti infrastrukturu potrebnu za ograničavanje i kontrolu pristupa javnosti osjetljivim ili ugroženim lokalitetima od geološkog ili speleološkog značaja.	AB1	Pristup osjetljivim ili ugroženim lokalitetima je ograničen i pod kontrolom.	1																JU
Poticati istraživanja i vrednovanje geolokaliteta i speleoloških objekata.	AB2	Broj sastanaka i broj dogovorenih istraživanja.	1																JU, VS, ZI
Podizati svijest javnosti o protuzakonitoj eksploataciji mineralnih sirovina na području Parka prirode.	AB3	Broj proizvedenih edukativnih materijala. Broj održanih tribina, sastanaka i radionica.	3																JU, M, G, O, S

<p>Podržavati i poticati javnost i interesne skupine u akcijama čišćenja speleoloških objekata, te sami sudjelovati u njima.</p>	<p>AB4</p>	<p>Javnost, interesne skupine i javna ustanova uključene su u akcije čišćenja speleoloških objekata. Broj proizvedenih edukativnih materijala. Broj održanih tribina, sastanaka i radionica.</p>	<p>1</p>		<p>JU, M, G, O, S, SU, ČP</p>
<p>AC Vodno dobro i okoliš</p>					
<p>Provoditi praćenje i istraživanja hidroloških i hidrogeoloških procesa na području Parka prirode.</p>	<p>AC1</p>	<p>Broj izrađenih studija / izvještaja o istraživanju.</p>	<p>1</p>		<p>JU, VS, ZI</p>
<p>Sudjelovati u uključivanju uvjeta i mjera zaštite prirode u vodno-gospodarske planove.</p>	<p>AC2</p>	<p>Javna ustanova dala je jasne preporuke o uključivanju Parka prirode u vodno-gospodarske planove te je prisutna prilikom provedbe.</p>	<p>1</p>		<p>JU, HV</p>

Dati preporuke nadležnim županijskim i općinskim službama za minimalne standarde pristupa sustavu zbrinjavanja otpada na području Parka prirode.	AC3	Javna ustanova dala je preporuke za poboljšanje pristupa sustavu zbrinjavanja otpada na području Parka prirode. Preporuke su prihvaćene i koriste se na razini županija i općina.	3																	JU, VS, G, O
Provesti projekt izgradnje biljnog uređaja za pročišćavanje otpadnih voda.	AC4	Izgrađen je i pušten u rad biljni uređaj za pročišćavanje otpadnih voda.	3																	JU, VS
Provesti projekt izgradnje kompostnog WC-a.	AC5	Izgrađen je i pušten u rad kompostni WC.	2																	JU, VS
AD Zaštita vrsta i staništa																				
Zaštita vlažnih staništa																				
Pratiti i vrednovati utjecaj uzgoja ribe i ribogojilišta na vlažna i i vodena staništa i na njima prisutne vrste.	AD1	Ustanovljen je utjecaj uzgoja ribe i ribogojilišta na vlažna i vodena staništa i na njima prisutne vrste.	3																	JU, VS, ZI, VR

Pokrenuti proglašenje ceta i slivnog područja na lokalitetu „Jarak“ posebnim rezervatom.	AD2	„Jarak“ je proglašen posebnim rezervatom.	1																JU
Izraditi i provoditi akcijski plan zaštite i očuvanja za lokalitet „Jarak“.	AD3	Akcijski plan je izrađen i provodi se.	1																
Osmisliti akcijski plan zaštite lokvi u Parku prirode uključujući obnovu, održavanje i stimuliranje korištenja najmanje 10 ekološki značajnih lokvi.	AD4	Izrađen je akcijski plan zaštite. Obnovljeno je najmanje 10 lokvi.	1																JU, VS
Prioritetne vrste i staništa																			
Provoditi istraživanja vrsta i staništa za koje je utvrđeno da nedostaju podaci.	AD5	Broj izvještaja /studija o provedenim istraživanjima.	2																JU, VS, ZI, NGO
Nastaviti provođenje monitoringa i prikupljanje podataka s terena za Natura 2000 vrste i staništa.	AD6	Prate se vrste i staništa te se dobiveni podaci koriste pri upravljanju. Izvještaji o provedenom praćenju stanja.	1																JU, VS, NGO, V
Nastaviti praćenje tragova prisutnosti velikih zvijeri na području Parka prirode.	AD7	Prate se tragovi prisutnosti velikih zvijeri te se dobiveni podaci koriste pri upravljanju. Izvještaji o provedenom praćenju.	1																JU, LU, S, HŠ, PŠ

Revidirati i provoditi Akcijski plan za travnjake u Parku prirode Žumberak – Samoborsko gorje.	AD8	Plan je revidiran, prihvaćen i provodi se.	1																	JU
Razviti i provoditi najmanje 2 dodatna akcijska plana za zaštitu prioriternih vrsta ili staništa.	AD9	Akcijski planovi su razvijeni i provode se.	1																	JU, VS
Uspostaviti suradnju s komunalnim poduzećima oko kalendara košnje rubova cesta koji su stanište jadranske kozonoške.	AD10	Uspostavljena dobra suradnja.	2																	JU, G, O
Provesti inventarizaciju stanišnog tipa vlažnih i nitrofilnih zajednica (visoke zeleni s pravom končarom i sjenovite zajednice lopuha).	AD11	Izveštaj o provedenoj inventarizaciji.	1																	JU, VS
Provesti dodatno istraživanje rasprostranjenosti šišmiša na području Parka prirode.	AD12	Izveštaj o provedenom istraživanju.	1																	JU, VS
Provesti istraživanje rasprostranjenosti Natura 2000 vrsta riba (peš i potočna mrena).	AD13	Izveštaj o provedenom istraživanju.	1																	JU, VS
Provesti istraživanje mahovina na području Parka prirode.	AD14	Izveštaj o provedenom istraživanju.	2																	JU, VS
Provesti istraživanje rasprostranjenosti Natura 2000 vrsta leptira te uspostaviti transekte za praćenje.	AD15	Izveštaj o provedenom istraživanju.	1																	JU, VS

Provesti inventarizaciju izvora uz koje se taloži sedra (uz koje dominiraju mahovine iz sveze <i>Cratoneurion commutati</i>).	AD16	Izveštaj o provedenoj inventarizaciji.	1																JU, VS	
Provesti inventarizaciju travnjačkih staništa u istočnom dijelu Parka prirode.	AD17	Izveštaj o provedenoj inventarizaciji sa smjericama za održavanje.	1																JU, VS	
Provesti istraživanje noćnih leptira na području Parka prirode.	AD18	Izveštaj o provedenom istraživanju.	2																JU, VS	
Provesti dodatna istraživanja potočnog raka u vodotocima istočnog dijela Parka prirode.	AD19	Izveštaj o provedenomu istraživanju.	1																JU, VS	
Evidentirati pojedinačna stabla nastanjena vrstom <i>Osmoderma barnabita eremita</i> .	AD20	Izveštaj o provedenom istraživanju.	1																	
Suradivati s nadležnim tijelima prilikom planiranja javne rasvjete tako da rasvjeta ne presjeca letne putanje šišmiša od skloništa do lovnih staništa.	AD21	Novopostavljena javna rasvjeta ne presjeca letne putanje šišmiša od skloništa do lovnih staništa.	2																JU, G, O	
Gospodarenje i zaštita divljači																				
Razviti sustav komunikacije i razmjene podataka sa svim lovačkim društvima/udruženjima na području Parka prirode i utjecajnom području.	AD22	Ustanovljen je sustav komunikacije i razmjene	1																	JU, LU

		podataka i podaci se redovito razmjenjuju.																		
Suradivati s nadležnim tijelom Državne uprave u izradi novih lovno-gospodarskih osnova.	AD23	Konkretni uvjeti zaštite prirode ugrađuju se u lovno-gospodarske osnove.	1																	JU, LU, MP
Pratiti i sudjelovati u provedbi lovno-gospodarskih osnova.	AD24	Lovne aktivnosti provode se u skladu s ciljevima i mjerama zaštite prirode.	1																	JU, LU
Kontrola invazivnih vrsta																				
Inventarizirati, kategorizirati i pratiti invazivne vrste u Parku prirode te, ukoliko je potrebno, razraditi akcijske planove za kontrolu tih vrsta.	AD25	Dovršena je inventarizacija i kategorizacija te je ustanovljen program praćenja. Dobiveni rezultati koriste se u upravljanju Parkom prirode.	1																	JU
Državne šume																				

Razviti sustav komunikacije i razmjene podataka sa svim državnim šumarskim službama na području Parka prirode kako bi se osiguralo gospodarenje državnim šumama usklađeno sa zaštitom prirode i krajobraza.	AD26	Ustanovljen je sustav komunikacije i razmjene podataka.	1																JU, HŠ
Doprinijeti razvoju novih šumsko-gospodarskih osnova s ciljem da zaštita prirode i krajobraza postane jedan od ciljeva upravljanja šumama.	AD27	Sve šumsko-gospodarske osnove uključuju mjere zaštite prirode i krajobraza kod gospodarenja šumama na području Parka prirode.	1																JU, HŠ, MP
Pokrenuti proglašenje prašume Kute posebnim rezervatom.	AD28	Prašuma Kuta proglašena posebnim rezervatom.	2																JU, HŠ
Šume u privatnom vlasništvu																			
Surađivati s nadležnim državnim institucijama i šumoposjednicima pri razvoju planova upravljanja šumama u privatnom vlasništvu.	AD29	Svi novi planovi upravljanja šumama uključuju mjere zaštite prirode i krajobraza.	2																JU, PŠ, MP
AE Poljoprivredno zemljište i prirodni proizvodi																			
Inventarizirati i odrediti način korištenja poljoprivrednih površina na području Parka prirode te pratiti promjene.	AE1	Podaci su prikupljeni i prate se promjene.	2																JU, VS

Uz podršku nadležnih tijela informirati o i poticati provedbu Mjera Programa ruralnog razvoja.	AE2	Broj održanih radionica / predavanja. Broj poljoprivrednika koji koriste Mjere.	2																JU, S, SS, APPRRR
Nastaviti s djelovanjem na osnovi rezultata projekta „Travnjački voćnjaci s visokostablašicama kao element očuvanja bioraznolikosti i estetske vrijednosti krajobraza“ te i dalje promovirati zaštitu tradicionalnih voćnjaka i sorti voća.	AE3	Broj održanih radionica o uzgoju i preradi voća. Broj održanih demonstracija rezidbe visokostablašica.	1																JU
Inventarizirati tradicionalne sorte kultiviranog bilja.	AE4	Provedena je inventarizacija.	3																JU, VS, ZI

3.2.2 Zaštita i očuvanje kulturne baštine

Kulturna baština Parka prirode jedna je od značajnih karika koja doprinosi mozaičnosti krajobraza, a upravo je zbog te mozaičnosti područje i stavljeno pod zaštitu kao park prirode. Da se radi o uistinu vrijednoj kulturnoj baštini prepoznato je već 2012. godine Rješenjem o stavljanju pod preventivnu zaštitu kulturnog krajolika Žumberak – Samoborsko gorje – Plešivičko prigorje kojim su određene njegove granice i sustav mjera zaštite. Stručno povjerenstvo Ministarstva kulture za utvrđivanje svojstva kulturnog dobra 2015. godine donijelo je odluku o upisu područja na Listu zaštićenih kulturnih dobara RH u istim granicama prethodne preventivne zaštite, no, kako se radi o prostorno najvećem zaštićenom kulturnom dobru u Hrvatskoj, proces izrade i distribucije Rješenja o utvrđivanju svojstva kulturnog dobra još je u tijeku. Po završetku ovog procesa planiraju se aktivnosti promocije kulturnog krajolika (BA1), kao i osmišljavanje i izrada publikacije o kulturnoj baštini na području Parka prirode (BB6).

Kulturna baština na području Parka već se godinama evidentira i istražuje te su već od prije proglašena mnoga pokretna i nepokretna kulturna dobra. Upisnik kulturnih dobara vodi Ministarstvo kulture, ali dobra u tom upisniku nisu razvrstana unutar kategorije zaštićenih područja prirode niti postoje prostorni podatci. Zbog toga je planirana aktivnost izrade, a onda naravno i kontinuiranog dopunjavanja, prostorne baze podataka o evidentiranim i zaštićenim kulturnim dobrima na području Parka prirode. Također, proces istraživanja, evidentiranja i zaštite kulturnih dobara nije gotov. Kao odgovor na potrebu za kontinuiranim provođenjem tog procesa predviđene su aktivnosti poticanja i sudjelovanja u provedbi istraživanja kulturne baštine (BB2), poticanje i aktivno provođenje zaštite kulturnih dobara (BB3), kao i osiguravanje redovitog nadzora i evidencije stanja kulturnih dobara (BB4).

Demografsko slabljenje i starenje stanovništva uvjetuju ubrzani nestanak tradicionalnih načina gospodarenja, zarastanje i degradaciju kulturnog krajobraza, nestanak tradicijske arhitekture i vjerskih obilježja ovog kraja. Poseban problem predstavlja potreba preostalog stanovništva za novim arhitektonskim rješenjima, kao i suvremene infrastrukturne potrebe koje izravno mijenjaju cjelokupni kulturni krajobraz. Stoga je izuzetno bitno raditi na očuvanju tradicionalne arhitekture (BD) te osigurati izvor informacija i savjete svim zainteresiranima po pitanjima smjernica i preporuka za izgradnju i rekonstrukciju tradicionalnih građevinskih objekata na području Parka prirode (BD1), te poticati istraživanje tradicionalne arhitekture na području Parka prirode (BD2).

Negativni demografski trendovi predstavljaju opasnost i za gubitak lokalne kulture i tradicije. Kao odgovor na ove prijetnje predviđene su aktivnosti izrade i provođenja programa informiranja, aktivnosti i događanja koje promoviraju tradicionalnu kulturu i običaje stanovnika Žumberka i Samoborskog gorja (BC1), kao i aktivnosti poticanja lokalnog stanovništva na razvoj djelatnosti koje promoviraju i koriste lokalnu tradiciju, običaje i zanate (BC2).

Moguće uvećanje broja stanovnika, kao posljedica migracija iz napučenijih predjela, rezultiralo bi pojavom novih načina života i unošenjem novih vrijednosti koje mogu pozitivno utjecati na povećanje ukupne kulturne raznolikosti, ali i negativno na postojeća sveukupna obilježja ovog područja. Nadalje, postoji opasnost od nedostatka senzibilnosti i odgovarajuće valorizacije tradicijskih vrijednosti od strane novo pridošlog stanovništva. Sve veći interes urbanog stanovništva za povremenim stanovanjem u živopisnim krajolicima očuvane prirode dovodi do opasnosti od nekontrolirane izgradnje kuća za odmor čija arhitektonska rješenja često narušavaju estetske kvalitete prostora, zapuštanja obradivih površina kao i trajnije prenamjene zemljišta. Stoga je i ovdje

važna promocija vrijednosti kulturnog krajolika (BA1), kao i ostale aktivnosti podržavanja lokalne tradicije i običaja (BC), te aktivnosti očuvanja tradicionalne arhitekture (BD).

Slika 2. Žumberački mozaični krajobraz

„Poučna staza Parka prirode na Budinjaku veliki je pomak u prezentaciji kulturne baštine.“ (arheolog, Profesor, 2009.)

“Tradicionalna arhitektura propada (naročito mlinovi), škole su napuštene i uništene.” (predstavnica Turističke zajednice Zagrebačke županije, 2009.)

Međutim, održavanje tradicionalnih voćnjaka i vinograda, što je aktivnost koju često obavlja stanovništvo koje povremeno/preko vikenda boravi na ovom području, može predstavljati doprinos krajobraznim vrijednostima ovog područja. Povećani interes posjetitelja za ovo područje mogao bi potaknuti otvaranje novih gospodarstava, utemeljenih na proizvodnji hrane koja bi se plasirala u sklopu seoskog turizma. Dio prihoda ostvarenih turističkim aktivnostima mogao bi biti uloženi u zaštitu i održavanje kulturne baštine. Takav razvoj donio bi i povećan interes ulagača. Prekomjerna i neadekvatna turistička eksploatacija mogla bi dovesti do devastacije kako kulturne tako i prirodne baštine. Stoga je za učinkovito očuvanje kulturne baštine i povijesnog krajobraza nužna je kontinuirana edukacija namijenjena svim korisnicima prostora (BA1, BB6, BC1), kao i kvalitetna interpretacija i prezentacija. Prostor kroz koji se osobito aktivno interpretira i prezentira arheološka i kulturna baština Arheološki je park u Budinjaku. Da bi ta uloga arheološkog parka u Budinjaku (BB5), kao i otvorenje za posjetitelje in situ rekonstrukciju Kneževskog tumula 139 (BB7).

Tablica 4. Zaštita i očuvanje kulturne baštine - ciljevi i aktivnosti

AKTIVNOST	BR. AKT.	INDIKATORI AKTIVNOSTI	P	PERIOD PROVOĐENJA PLANA (2017. - 2026.)										SUR.
				G1	G2	G3	G4	G5	G6	G7	G8	G9	G10	
TEMA B Zaštita i očuvanje kulturne baštine														
CILJ		INDIKATORI USPJEŠNOSTI												
Očuvati kulturno nasljeđe Parka prirode u povoljnom stanju zaštitom i promocijom njegovih vrijednosti te poticanjem lokalne kulture.		Povišena svijest javnosti o kulturnim vrijednostima na području Parka prirode.												
		Pozitivne promjene u ponašanju koje rezultiraju većim uvažavanjem kulturne baštine i aktivnijim ljudskim odnosom prema njoj.												
BA Očuvanje kulturnih vrijednosti krajobraza														
Nakon proglašenja područja kulturnim krajolikom promovirati njegove vrijednosti.	BA1	Kulturne vrijednosti kraolika promovirane su kroz publikacije Parka prirode.	1											
BB Zaštita kulturne baštine														

Izraditi prostornu bazu podataka o evidentiranim i zaštićenim kulturnim dobrima na području Parka prirode.	BB1	Izrađena je i kontinuirano se nadopunjuje baza podataka sa specificiranim vrstama kulturnih dobara, njihovim statusom u sustavu zaštite te pripadajućim kartama.	2																JU
Poticati i sudjelovati u provodbi istraživanja kulturne baštine.	BB2	Broj provedenih istraživanja; izvješća o provedenim istraživanjima.	1																JU,VS, ZI
Poticati i aktivno provoditi zaštitu kulturnih dobara.	BB3	Najmanje dva kulturna dobra su u procesu zaštite.	2																JU,VS, ZI
Osigurati redoviti nadzor i evidenciju stanja kulturnih dobara.	BB4	Dostupna je ažurirana evidencija kulturnih dobara i njihovog stanja te se koristi pri donošenju odluka o upravljanju.	2																JU
Održavati postojeći i proširivati sadržaj Arheološkog parka u Budinjaku.	BB5	Sadržaj Arheološkog parka Budinjak redovito se održava i proširuje.	1																JU, VS

Osmisliti i izraditi publikacije o kulturnoj baštini na području Parka prirode.	BB6	Izdan je najmanje jedan vodič kroz kulturnu baštinu na području Parka prirode.	2																		JU, VS
Otvoriti za posjetitelje <i>in situ</i> rekonstrukciju Kneževskog tumula 139.	BB7	Tumul je otvoren za posjetitelje.	1																		JU, VS, KO, PP
BC Podržavanje lokalne kulture i tradicije																					
Izraditi i provoditi program informiranja, aktivnosti i događanja koje promoviraju tradicionalnu kulturu i običaje stanovnika Žumberka i Samoborskog gorja.	BC1	Izrađeni su materijali i održana su događanja, kojima su promovirani tradicionalna kultura i običaji stanovnika Žumberka i Samoborskog gorja.	2																		JU, S, M, TZ, PP
Poticati lokalno stanovništvo na razvoj djelatnosti koje promoviraju i koriste lokalnu tradiciju, običaje i zanate.	BC2	Povećan je broj pojedinaca i institucija koje u svojoj ponudi imaju proizvode i usluge zasnovane na lokalnoj tradiciji, zanatima i običajima.	3																		JU, S
BD Tradicionalna arhitektura																					

Biti izvor informacija i savjeta svim zainteresiranima po pitanjima smjernica i preporuka za izgradnju i rekonstrukciju tradicionalnih građevinskih objekata na području Parka prirode.	BD1	Broj održanih savjetovanja od strane Parka prirode.	3														JU
Poticati istraživanje tradicionalne arhitekture na području Parka prirode.	BD2	Broj sastanaka i dogovorenih istraživanja.	2														JU, VS, ZI
Istražiti mogućnosti te, ukoliko je moguće, razviti inicijativu za očuvanje jedinstvene tradicionalne arhitekture sela Cernik.	BD3	Istražene mogućnosti su opisane u izvještaju / studiji, razvijen je projekt.	2														JU, KO, NGO

3.2.3 Suradnja s lokalnom zajednicom

Lokalna zajednica

Budući da su najizrazitije vrijednosti zaštićenog područja nastale zahvaljujući tisućljetnoj kontinuiranoj naseljenosti ljudima, suvremeno stanovništvo koje prebiva ili privređuje na području Parka prirode jedna je od njegovih najvećih dragocjenosti. Još uvijek očuvanim tradicionalnim oblikom ruralnoga života i načina privređivanja, kojeg karakterizira ekstenzivno korištenje poljoprivrednih površina i šuma, stanovnici doprinose bioraznolikosti ovog područja, a male poljoprivredne parcele podržavaju izrazitu mozaičnost krajobraza. Očuvanjem vjerskih običaja, koji pripadaju dvama obredima Katoličke crkve, rimokatoličkom i grkokatoličkom, kao i njegovanjem dvaju različitih kulturnih tradicija, stanovnici pridonose kulturnome identitetu prostora kojeg karakterizira raznolikost i bogatstvo.

U upravljanju područjem neophodno je surađivati s lokalnom zajednicom i podržavati njezin razvoj na načine koji doprinose očuvanju prirodnih i kulturnih vrijednosti područja. Da bi se održala i/ili ostvarila takva uspješna suradnja planirane su aktivnosti poput razvijanja i provođenja programa informiranja lokalne zajednice o aktivnostima koje provodi Park prirode (CA1) kao i uključivanje Ustanove se u rad Žumberačkog narodnog sabora (CA3).

Veliki poljoprivredni potencijal područja i u budućnosti bi, kao što je to bilo i tijekom povijesti, mogao predstavljati značajan izvor prihoda za lokalnu zajednicu, a iskorištavanjem kojeg bi se ujedno doprinijelo očuvanju mnogih značajnih polu-prirodnih staništa. Međutim, bogati resursi područja trenutačno nisu iskorišteni niti u ratarstvu niti u stočarstvu. Stoga su planirane aktivnosti razvoja i provođenja programa informiranja o korištenju Mjera iz Programa ruralnog razvoja (CA2) te razvoj suradnje s lokalnim akcijskim grupama aktivnim na području Parka prirode (CA4). Uz poljoprivredne bi djelatnosti trebalo vezati i razvoj prerade poljoprivrednih proizvoda čiju je kvalitetu moguće uvećati ustanovljavanjem i promocijom markice kvalitete ili zemljopisnog porijekla. Kao odgovor na ovo planirana je aktivnost izrade studije o „Markici lokalnog proizvoda“ te, ukoliko se pokaže prikladnim, razvoj i promocija takve markice (CB4).

Sustavan razvoj turizma trebalo bi temeljiti na što intenzivnijem uključivanju lokalnog stanovništva posebno zbog činjenice da je ruralni turizam, zbog minimalnih štetnih, a velikih pozitivnih utjecaja na područje, prepoznat kao jedan od njegovih najpoželjnijih oblika. Za kvalitetno odvijanje ruralnog turizma nužno je zadržati prirodni i kulturni identitet područja, kojeg je dosadašnjim načinima života i gospodarenja stvorilo lokalno stanovništvo. U tu svrhu planirana je aktivnost osmišljavanja i provedbe edukacije lokalnih vodiča te njihovog uključivanja u turističku ponudu Parka prirode (CB6).

Radi poticanja kako gospodarske djelatnosti lokalnog stanovništva, tako i njihovog aktivnijeg doprinosa razvoju turizma i turistima atraktivne ponude lokalnih proizvoda, a čija je ponuda definitivno nedostatna, planirane su aktivnosti podržavanja i poticanja lokalnog stanovništva u daljnjem razvoju ponude lokalnih proizvoda i usluga s područja Parka prirode (CB1), aktivno promoviranje lokalnih proizvoda i usluga u publikacijama Parka prirode i predstavljanju Parka prirode u ostalim medijima (CB2), te izraditi i davanje na uporabu unificiranog oblika štandova za prodaju lokalnih proizvoda na kućnom pragu (CB3).